

MONDROS MÜTAREKESİ'NDEN İLK KURŞUN SAVAŞI'NA ÖDEMİŞ'TE YAŞANAN GELİŞMELER*

Filiz Akın ÖZCAN**

Günver GÜNEŞ***

Öz

İzmir'in işgali ve Yunan katliamı Anadolu'da duyulduğunda büyük bir heyecan ve tepki yarattı. İzmir'in doğusunda Küçük Menderes havzasında yer alan Ödemiş'te İzmir'in işgali haberi ulaştığında büyük bir tepki oluştu. İzmir işgal edildiye sıra Ödemiş'e de gelecekti. Zira bölge Aydın'a doğru yapılacak genişlemenin güvenliğini sağlayacağı gibi İtalyan ilerlemesine de büyük ölçüde engel olabilecek konuma sahipti. 15 Mayıs 1919'da İzmir'e çıkan Yunan ordusu, İzmir'i işgal ettiği gün sergilediği karanlık tabloyla Aydın vilayetinde büyük tedirginliğe neden olmuştur. Bu tedirginlik Ödemiş'te, direniş seslerinin yükselmesine yol açmıştır. Mütareke yıllarında eşkıyalığın yarattığı asayiş ve güvenlik sorunlarıyla boğuşan Ödemiş halkı Yunan işgalini peş peşe gerçekleştirdikleri toplantılarda oluşturdukları Gizli Cemiyet, Ödemiş Redd-i İlhak Heyeti ile yurtseverlerin evlerinde, belediye'de, Ticaret odasında yapılan canlı tartışmalarla, çevre ile kurulan temaslar aracılığıyla durdurmaya çalışmıştır. Bu çerçevede atılan en önemli adım kuşkusuz silahlı direniş düşüncesiyle birlikte Hacı İlyas köyünde verilen mücadeledir. Ödemiş'in Hacı İlyas köyü sırtlarında Yunan ordusuna karşı Ali Orhan (İlk kurşun) komutasında gönüllü köylü, efe ve birkaç yedek subaydan oluşan Yiğit Ordusu adıyla ilk Kuva-yı Milliye grubunun direnişi Milli Mücadele'nin ilk kitlesel direnişi olmuştur. Batı Anadolu'da Yunan işgaline karşı silahlı etkin ve tamamen sivillerin katılımıyla oluşan ilk örgütlü yerel direniş Ödemiş'te gerçekleşmiştir. Söz konusu direniş bu açıdan önemlidir. Askeri depoda bulunan silahlar halka dağıtılmış ve bir halk savaşı olarak Yunan ordusuna karşı direniş başlatılmıştır. Ödemiş direnişi, o günün zor iletişim koşullarına karşın hızlı bir şekilde tüm Anadolu'ya yayılmış ve işgale karşı direnmenin moral açıdan da önemli bir sembolü olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Ödemiş, Kuva-yı Milliye, Yiğit Ordusu, Gizli Cemiyet, Ali Orhan İlkurşun.

* Bu makale Günver Güneş'in danışmanlığında 2009 yılında Filiz Akın Özcan tarafından hazırlanan Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsüne sunulmuş "Milli Mücadele'de Küçük Menderes Havzası 1919- 1923" başlıklı Yüksek Lisans Tezinin üçüncü bölümü gözden geçirilip, genişletilerek hazırlanmıştır.

** Araştırmacı Yazar - Bursa.
(phidas79@hotmail.com), (<https://orcid.org/0000-0002-8716-9700>).

*** Dr. Öğretim Üyesi, Adnan Menderes Üni., Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü.
(ggunes65@gmail.com), (<https://orcid.org/0000-0002-4255-5288>).

DEVELOPMENTS IN ÖDEMiŞ FOR THE FIRST LEAD WAR FROM THE ARMISTICE OF MONDROS

Abstract

When the occupation of Smyrna and the Greek massacre were heard in Anatolia, it caused a great excitement and reaction. There was a great reaction when the news of the invasion of Smyrna in Ödemiş, located in the back of Smyrna. If Smyrna was occupied, it would also come to Ödemiş. Because the region will ensure the security of the expansion will be made to the extent of the Italian progress was able to prevent a large extent. On May 15, 1919, the Greek army came to Izmir. The day he occupied Smyrna, he caused a great uneasiness in Aydın province with his dark painting. This uneasiness led to the rise of resistance sounds in Ödemiş. During the truce years, Ödemiş people struggling with the security and security problems created by banditry tried to stop them by the Secret Society, Ödemiş Redd-i İlhak Delegation which they formed in the meetings which they carried out in succession, through live discussions in the houses of the patriots, in the municipality, in the chamber of commerce and with the contacts established with the environment. The most important step taken in this framework is undoubtedly the struggle given in Hacı İlyas village with the idea of armed resistance. Ödemiş Hacı İlyas village on the backs of the Greek army, Ali Orhan (first bullet) commanded by the volunteer peasant, efe and a few reserve officers The resistance of the group of the first National Forces group by the name of Yiğit Army was the first mass resistance of the National Struggle. The first organized local resistance to the Greek occupation in Western Anatolia, which was organized with the participation of armed civilians, was organized in Ödemiş. This resistance is important in this respect. The weapons in the military warehouse were distributed to the people and the resistance against the Greek army was initiated as a people's war. The Odemiş resistance has spread rapidly throughout Anatolia, despite the difficult communication conditions of that day, and has become an important symbol of resistance against the occupation.

Keywords: *Ödemiş, National Forces, Yiğit Armys, Secret Society, Ali Orhan İlkurşun.*

Giriş

I. Dünya Savaşı'nda Almanya'nın yanında yer almış olan Osmanlı Devleti savaşı kaybettiğinde, 30 Ekim 1918 tarihinde Mondros Mütareke'sini imzalamak zorunda kalmıştır. Anadolu'nun çeşitli bölgeleri, İtilaf Devletleri'nin Birinci Dünya Savaşı öncesinde yaptıkları gizli anlaşmalara göre işgal edilirken bir önemli bölge vardı ki, hangi devlet tarafından işgal edileceği konusunu karara bağlanması büyük hassasiyet arz ediyordu. Bu bölge Batı Anadolu; özellikle İzmir ve çevresi idi. Batı Anadolu'da ise Mondros Mütarekesinin imzalanmasından sonra Yunanlılar İzmir'de yoğun bir propagandaya girişmişlerdi.¹ İzmir ve çevresinde yeni Rum göçmenler yerleştirilirken, diğer yandan Levantenleri

1 Ali Türkgeldi, *Mondros ve Mudanya Muharebelerinin Tarihi*, Ankara 1948, s.69-73, *Mondros Mütarekesi ve Tatbikatı Genelkurmay Başkanlığı Harp Tarihi Yayınları*, Ankara 1962, s.200.

elde etmeye çalışıyorlar ve Yunanistan'dan askeri eşya ve malzeme taşıyorlardı. Mütarekeden sonra İzmir'e vali olarak atanan Nureddin Paşa bu gelişmeler karşısında milli örgütlerin oluşması için teşvikte bulunmuştur. İzmir'in işgal edileceği tedirginliği giderek yaygınlaşırken, Ocak 1919'dan itibaren kentin Yunanlılara verileceği haberi artık İzmir basınında bile yer alıyordu.²

Yunanlılar Paris Barış Konferansında İzmir ve çevresinde Rum nüfusunun çokluğunu ve tarihi Yunan haklarından söz ederek buraları kendilerine bağlamayı istemişler,³ istekleri konferansta kabul edilmiş ardından İzmir Valisi Nureddin Paşa da görevden alınmıştır.

İzmir'in işgali için tüm hazırlıklar tamamlanmış, kentte yurtsever Türklerin bütün çabalarına rağmen,⁴ 15 Mayıs 1919'da İzmir, İtilaf donanmalarının gözetiminde Yunan ordusu tarafından işgal edilmiştir. Yerli Rumların çılgın gösterileri altında kente giren Yunanlılar kısa sürede ortalığı kan gölüne çevirdiler. Yunan işgalinin en sert yaşandığı bölgelerden biri 15 Mayıs 1919'da başlayan İzmir ve çevresi olmuştur. İzmir'in Yunanlılarca işgali, ülke genelinde derin bir endişe ve korku havasının doğmasına neden oldu. 15 Mayıs'ta İzmir'e çıkan Yunan askerlerinin yapmış olduğu katliam haberleri kısa sürede her yerde duyulmuştu. İşgalin sadece İzmir ile sınırlı kalmayacağı düşünülüyor hatta bu durumun ilhaka dönüşeceğinden korkuluyordu. Bu nedenle Batı Anadolu'daki şehirlerde, İstanbul'da, hatta yurdun hemen her köşesinde protesto mitingleri yapılıyor, çekilen protesto telgrafları ile işgalin Türklerce kabul edilmeyeceği vurgulanıyordu. Bölgede süratle gerçekleşen işgaller, Venizelos'un isteği ve kurnazlığı sayesinde hızla ilerledi. Yunan İşgal Komutanlığı Aydın'ın işgal edilebilmesi için Küçük Menderes Vadisinin ele geçirilmesini zorunlu görmekteydi. Yunan işgal Komutanlığı verilen emir uyarınca Anadolu'nun içlerine doğru üç koldan ilerlemeyi öngören bir plan hazırladı. Bu üç koldan biri Küçük Menderes vadisiydi.⁵ İzmir'in işgali ve Yunan katliamı Anadolu'da duyulduğunda büyük bir heyecan ve tepki yarattı. Yunanlıların İzmir'i işgali Türk ulusunun milliyetçilik duygusunu ateşledi. İzmir adı İstiklal Savaşı'nın amacı ve savaş stratejisinde odak noktası oldu. İzmir'in işgalinden sonra üç koldan Anadolu içlerine doğru ilerleyen Yunan birliklerinin bir kolu da Menderes vadisi boyunca Torbalı-Bayındır ve Ödemiş'e doğru yöneldi.⁶ İzmir'in doğusunda yer alan Ödemiş'te İzmir'in işgali haberi ulaştığında büyük bir tepki oluştu. İzmir işgal edildiyse sıra Ödemiş'e de gelecekti. Zira bölge Aydın'a doğru yapılacak genişlemenin güvenliğini

2 Zeki Arıkan, *Mütareke ve İşgal Dönemi İzmir Basını (30 Ekim 1918 - 8 Eylül 1922)*, ATAM Yayını, Ankara 1989, s. 13-39

3 Engin Berber, *Sancılı Yıllar, (İzmir 1918-1922) Mütareke ve Yunan İşgali Döneminde İzmir Sancağı*, Ankara 1997, s.107-122

4 Nurdoğan Taçalan, *Ege'de Kurtuluş Savaşı Başlarken*, Milliyet Yayını, İstanbul 1970 s.185-200.

5 Sabahattin Selek, *Anadolu İhtilali I*, İstanbul 1976, s.237. Selçuk Üral, *Batı Anadolu'da Yunan İşgali ve Sonrası*, Güneş Vakfı Yayınları, Erzurum 2005, s.55.

6 Sabahattin Selek, *Milli Mücadele*, C. 1, İstanbul 1982, s.234

sağlayacağı gibi İtalyan ilerlemesine de büyük ölçüde engel olabilecek konuma sahipti. Evzon Alayı'nın II. Taburu 22 Mayıs'ta Bayındır'ı, 30 Mayıs'ta Tire'yi ve 1 Haziran'da Rumların kılavuzluğuyla Ödemiş'i işgal etti.⁷

1. Batı Anadolu'da Kuva-yı Milliye ve Yunan İşgaline Direnişlerin Başlaması

Aslında Osmanlı Devleti Mondros Mütarekesi'ni imzalayarak dolaylı olarak yaşanacak bu işgallere zemin hazırlamıştır. Ordunun terhisi ve silah, cephane ve mühimmatların teslimini kabul eden ateşkes antlaşması ve İstanbul Hükümeti'nin teslimiyetçi politikaları işgallere karşı savunmasız kalınmasını sağlamıştır. Batı Anadolu'da başlayan ve iç kesimlere kadar yayılması öngörülen Yunan işgali karşısında halk kendini savunmak ve işgalleri engellemek adına inisiyatif almış ve "Kuvâ-yı Milliye" olarak adlandırılan direniş örgütünü oluşturmuştur.⁸ Mondros Mütarekesi sonrasında kaynağını ve alt yapısını Müdafaa-i Hukuk ruhundan alan Kuvâ-yı Milliye oluşumu, haksız işgallere karşı duruş sergilemiş ve fiilen savunmaya geçmiştir. Kuvâ-yı Milliye; halkın hiçbir makamdan emir almadan, yalnız milli vicdan ile hareket eden, silahlı milis kuvvetler meydana getirerek "çete harbi" yani "gerilla" savaşı vermesi olarak tanımlanabilir.⁹ Yunanlıların aynı anda dört koldan Batı Anadolu'yu işgale başlamaları, işgallere karşı oluşturulan savunma birliklerinin farklı yerlerde ve birbirlerinden bağımsız olarak kurulmaları sonucunu doğurmuştur. Dolayısıyla milli kuvvetlerin farklı yerlerde oluşumlarının aynı zamana rastlaması doğaldır.

Bölgede ilk ciddi, fiili direniş, Yunan askerlerinin Ayvalık'ı işgal etmek istemeleri üzerine, Ayvalık'ta konuşlanmış 172. Alay ve Komutanı Ali (Çetinkaya) Bey ile emrindeki askerlerden gelmiş ve bölge halkı da bu direniş destek vermiştir.¹⁰ Ayvalık'ın işgali, Yunanlıların İzmir'e çıkışından sonra Türk ordusunun ve ordunun desteği ile oluşturulan milli kuvvetlerin Ayvalık'ta düşman işgaline karşı silahla karşı koyması açısından önem taşımaktadır. Mücteba İlgürel, Yunan Ordusuna karşı ilk kurşunun 29 Mayıs 1919'da Ayvalık'ta atıldığını ve "Kuva-yı Milliye" teriminin ilk defa yaygın şekilde Ayvalık'ta kurulduğunu belirtmektedir.¹¹ Bilimsel araştırmalar Mondros Ateşkes Antlaşmasından sonra Anadolu'da ilk kurşun'un Hatay Dörtüol'da Mehmet Çavuş tarafından Fransızlara karşı atıldığını kanıtlamıştır.¹² Ancak bölgesel

7 *Türk İstiklal Harbi, Batı Cephesi*, C:2, Kısım:I, Genel kurmay Başkanlığı Yayını, Ankara 1963, s. 93-94.

8 Sabahattin Selek, *Anadolu İhtilali*, Cem Yayınevi, 6. Basım, İstanbul, 1976, s. 106-112.

9 Nazım H. Polat, *Müdafaa-i Milliye Cemiyeti*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1991, s. 172.

10 Ali Çetinkaya, *Ali Çetinkaya'nın Milli Mücadele Dönemi Hatıraları*, ATAM, Ankara, 1993, s. 50.

11 Mücteba İlgürel, *Milli Mücadelede Balıkesir Kongreleri*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, İstanbul 1999. s. 29, 37.

12 Hulki Saral, *Türk İstiklal Harbi IV, Güney Cephesi*, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1966, s.55, Cevdet Çamurdan, *Kurtuluş Savaşında Doğu Kilikya Olayları*, Adana 1969, s.87-159, Kadir Aslan, *Milli Mücadele'de Dörtüol*, Hatay 1991, s.22-29, Kemal Çelik, "Milli Mücadele'de İlkkurşun ve Dörtüolun Düşman İşgalinden Kurtuluşu", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt: XIV, Sayı:41, Ankara 1998, s.483.

kaldığı için İzmir'in işgali yurt çapında Milli Mücadele'nin ateşlenmesine sebep olduğundan batı'da ki direniş hareketleri daha çok ses getirmiştir. Aynı günlerde Ödemiş'te de Kuva-yı Milliye adıyla gönüllü birlikler oluşturulmuştur. Kronolojik açıdan incelersek, Ayvalık'ın işgalinden önce 17 Mayıs'ta gerçekleşen Urla'nın işgali sırasında 173. Alay Komutanı Yarbay Kazım Bey'in emrindeki 18 erine ek olarak yöreden topladığı gönüllü milis güçleriyle birlikte Yunan ordusuna karşı yaptığı çarpışmada oluşturduğu kuvvetleri ilk Kuva-yı Milliye birliği olarak kabul etmemiz gerekir. Oysa Urla'da oluşturulan kuvvetler, önceden planlanmış örgütlü ve teşkilatlı Kuva-yı Milliye birlikleri değildir, daha çok eldeki imkânlarla işgale kısa zamanda karşı koymayı amaçlayan Alay Komutanının inisiyatifiyle oluşturulan kuvvetlerdir.¹³

Yunanlılar, Ayvalık'tan sonra, kuzeyden ve güneyden ilerlemelerini sürdürerek, Ödemiş ve Nazilli'yi de işgal etmişlerdir. Ödemişliler, kasabalarının Yunanlılar tarafından işgal edilmesine engel olmak için silahlanarak gönüllü Kuva-yı Milliye adını alan birliklerini oluşturmuşlardır.

2. Mütareke Döneminde Ödemiş

Trablusgarp, Balkan ve I. Dünya Savaşı sebebiyle erkek nüfusun silahaltına alınması nüfus gelişiminde sapmalara ve gayrimüslimler lehine artışlara neden oldu. I. Dünya Savaşı'nın hemen öncesinde Ödemiş nüfusu 77.861 iken 1915 yılında 80.302'ye ulaştı. I. Dünya Savaşı sonlarında 84.127 nüfusu barındıran Ödemiş'te Müslüman nüfusta kadınlar lehine görülen artış savaş sırasında Türk gençlerinin savaşa gidişleriyle açıklanabilir. Mütareke döneminde nüfusta gerileme görülürken gayr-i müslim nüfusta pek fazla değişim olmamıştır. Toplam 83.061 olan kaza nüfusunun dağılımında 74.869 İslam, 6.423 Rum, 1.769 millet-i saire (Çoğu Ermeni 30 kadar Musevi nüfusu oluşturmaktadır) den meydana geliyordu ¹⁴

Ödemiş'te Müslüman Türkler, Rumlar, Ermeniler ve Yahudiler Büyük Savaş çıkana ve bunu takip eden parçalanma sürecine kadar bir arada kardeşçe yaşamışlardır. İzmir'in hemen art bölgesi olan Ödemiş'te sosyal ve ekonomik yaşamda ister istemez bu zenginliğe paralel bir gelişme izlemiştir.¹⁵ Müslüman kesim ve diğer cemaatler çoğunlukla birbirinden farklı mahallelerde oturduklarından çok fazla iç içe geçmiş bir yaşam sürdürüyorlardı. İlişkinin sınırları belliydi: ticaret ve alışveriş.¹⁶ Yahudiler Osmanlı topraklarında

13 Zeynep Kalyoncuoğlu, *Anadolu'da Kuva-yı Milliye'nin Oluşumu*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilimdalı Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Bilimdalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2011, s.110.

14 Günver Güneş, *Sosyal, Siyasal, Ekonomik ve Kültürel Açından Ödemiş Kenti 1908-1950*, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir 1997, s. 61-64

15 Pelin Böke, *İzmir 1919-1922 Tanıklıklar*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, s. 115, 8 Mayıs 1999, Ödemiş-Zeytinlik Köyü'nden Muammer Dalgın ile yapılan görüşme

16 Ödemiş'te yerli Rumlar şimdiki adı Akıncılar Mahallesi olan (eski adı Zeybekler) mahallede

hiçbir zaman tarımla uğraşmamışlar ayrıca fazlaca mülk de edinmemişler, genellikle kirada oturmuşlardır. Buna gerekçe ise sürekli kalma garantilerinin olmadığı, kendilerinin olmayan bir devletin topraklarından bir gün gitmek zorunda kalırlarsa mallarını geride bırakmak istememeleridir.¹⁷ Oysa Rumlar, özellikle mütareke döneminde olmak üzere ticaretten kazandıklarını ev, arsa, tarla gibi gayrimenkul alımına yatırıyor ve bu konuda Türklerin saflığından yararlanıyorlardı.

Ödemiş'te gayri müslim halk manifaturacılık, ayakkabıcılık, fırıncılık, bakkallık ve buna benzer işlerle yani genellikle esnaflıkla uğraşıyordu. Örneğin Rumlar şarapçılıktan komisyonculuğa hemen her çeşit mesleği icra ediyorlardı. Ermeniler, aracılık, tefecilik gibi işlerle de uğraşıyorlardı ve bu nedenle vilayetin en zenginleri de onlardı. Ödemiş, işgal öncesi Ege'de en yoğun Ermeni nüfusu barındıran kentiydi ve bunlar kuyumculuktan demirciliğe ve inşaat sektörüne kadar çoğu alanda hâkim durumdaydı.¹⁸ Türklerin uğraş alanı ise genel olarak tarımdı. Farklı uğraş alanları aradaki ilişkiyi çeşitlendirmekte, her iki tarafta birbirlerinin uğraşlarından fayda sağlamaktaydı. Örneğin Müslümanlar, gayri müslimlerin fırınlarından, bakkallarından, alışveriş ediyor; gayri müslimler de onlarla ortakçılık yaparak işgücünden yararlanıyorlardı. Gayri müslimler, inançlarından dolayı Müslüman halka güveniyor, onlara mallarını teslim etmekte tereddüt etmiyorlardı. Rum ekonomik ve sosyal yaşamı bölgede Türklere ve diğer azınlıklara oranla üst düzey bir standarda sahipti. Ticaretin sağladığı refah sosyal yaşamada etki ediyordu ve yoksul sayılabilecek Rum hanesi neredeyse yoktu.¹⁹ Özellikle bu yörenin en önemli üç ilçesinde kazançları ve cemaat teşkilatlarıyla, kilise ve okullarıyla ileri denebilecek bir varlık idiler. Ödemiş'te 5.500, Tire'de 2.700, Bayındır'da 3.350 Rum nüfusu bulunuyordu.²⁰ Ancak işgalden hemen önce Wilson prensiplerine göre nüfus üstünlüğünü sağlamak amacıyla yaşanan güçle buralardaki Rum nüfus adeta patlama yapmıştır.

Birinci Dünya Savaşı, ülkenin zaten zayıf olan toplumsal yapısını temelinden sarstı. Özellikle de devletin taşrasındaki güvenlik zaafiyeti insanların can, mal ve namus güvenliklerinin sağlanamaz hale gelmesine sebep oldu. Bu süreçte geçmişte olduğu gibi Ödemiş ve çevresi yine *eşkıya yatağı* haline gelmişti.²¹ Devlet bir yandan o cepheden bu cepheye asker yetiştirmeye çalışıp

ikamet etmekteydiler ki bu mahalle eski Ödemiş'in en güzel muhitlerinden biriydi. İki katlı, o zaman için oldukça modern sayılabilecek, mermer merdivenli evlerde ikamet etmişlerdir. Böke, *a.g.e.*, s. 67.

17 Mustafa Erdal, *Anımsamalarla Eski Ödemiş Arz-ı Halleri*, Küçük Menderes Yayınları, 2007, s. 23.

18 Zakarya Mildanoğlu, *İzmir Ermenileri*, Aras Yayınları, İstanbul 2017, s.16, 39 ve 170, Munis Armağan, *Bozenderes'ten Bozdağlar'a Kuvaayı Milliye*, Bilkar Bilge Karınca Matbaacılık, İzmir, 2005, s. 214.

19 Kaya Bengisu, *Koca Doktor Mustafa Bengisu*, BAB Yayınları, I, İzmir 1993, s.159, Armağan, *a.g.e.*, s. 97.

20 Celal Bayar, *Ben de Yazdım*, C.6, İstanbul 1967, s. 71.

21 M. Şefik Aker, *İstiklâl Harbinde 57. Tümen ve Aydın Milli Cidali*, Askeri Matbaa, C. I, İstanbul 1937, s.12.

imparatorluğun oldukça geniş sınırlarını düşman saldırılarından korumaya çalışırken, eldeki mevcut vasıtalar, eşkıyaları ortadan kaldırmak için yeterli olmamıştı.²² Mondros Mütarekesi'nin akabinde de Batı Anadolu dağlarında hâlâ birçok efe ile bunların maiyyetindeki yüzlerce zeybek bulunuyordu. Hükümet, Mondros Mütarekesi imzalandıktan hemen sonra hem asker firarilerini hem de Müslüman çetelerini teslim olmaya ikna etmek için harekete geçti. Nitekim Dâhiliye Nezaretinden Aydın Vali Vekili Nureddin Paşa'ya gönderilen 31 Ekim 1918 tarihli yazıda Ödemiş ve havalisinde asker firarilerinden oluşan eşkıyalardan bir an evvel eşkıyalıktan vazgeçmeleri için bunlara nasihat heyetleri gönderilerek teslim olmalarının sağlanması istenmiştir. Nezaret, ayrıca zaten mütarekeyle birlikte ordunun terhis edileceğini ve firariler için de af çıkarılmasının kararlaştırıldığını belirtmiştir.²³

Eşkıyaların ve firarilerin affedildiğine dair yasal düzenleme 25 Aralık'ta çıkarıldı.²⁴ 28 Aralık'ta *Takvim-i Vekayi*'de yayınlanarak yürürlüğe giren karnameye göre söz konusu kişiler, yalnız firar suçundan değil eşkıyalık ve bu kapsamda işledikleri suçlardan da affediliyordu. Bu aftan yararlanmak isteyenler 30 gün zarfında ilgili makamlara başvurmak zorundaydı.

Mondros Ateşkes Antlaşmasının ardından Osmanlı Devleti kırsalının hemen her yerinde asayiş bozucu olaylar gerçekleşmekle birlikte eşkıyalık sorununun adeta kangren haline geldiği Batı Anadolu, asayişsizlik sorunu açısından ön plana çıkmaktaydı. Zira Mondros Mütarekesi imzalandığında bölgedeki dağlarda gezen birçok eşkıya ve asker kaçağı olmakla birlikte, bölgenin ünlü efeleri de dağdaydı. Ayrıca bu bölgede yaşayan Rumların taşkınlıklarını gündün güne arttırması da bölgeyi bir kat daha önemli kılmaktaydı.²⁵ Zeybek grupları savaş yıllarında cüretlerini o kadar arttırmıştı ki, kaza ve büyük nahiye merkezleriyle hükümet dairelerini basacak duruma gelmişlerdi.

Bir türlü önü alınamayan eşkıyalık olayları, uzun savaş yıllarında cephelelerde yakınlarını kaybeden, yoksullaşan ve birçok kez eşkıya saldırısına uğrayan köylülerin savaş sonrasında asayişin sağlanacağına dair umut ve beklentilerini boşa çıkardı. Salgın hastalıklar, çekirge sürülerinin ekim alanlarına verdiği zararlar, hayvan hırsızlığı ve benzeri birçok sorunla boğuşan köylü, bunlara ilaveten ardı arkası kesilmeyen eşkıya saldırılarına da maruz kaldığı için, can havliyle seslerini yetkililere duyurarak yardım dilenmekteydi. Köylülerin belirttiğine göre "zeybek ve eşkıya" yüzünden çekmedikleri sıkıntı kalmamıştı. Evlerin içlerindeki zahire ve hayvan yemleriyle birlikte eşkıya tarafından ateşe verilen 50-60 hane halkı, aileleriyle birlikte Ödemiş'in merkezine göç etmek

22 Hakan Yaşar, *II. Meşrutiyet'in İlanından Yunan İşgaline Batı Anadolu'da Eşkıyalık (1908-1919)*, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara 2015, s.483.

23 BOA, DH.ŞFR., 92/324.

24 ATASE , İSH, K.58, G.94, B.94-2, ATASE , İSH, K.33, G.132, B.132-1.

25 Hakan Yaşar, "Mondros Mütarekesi'nden Yunan İşgaline Batı Anadolu'da Eşkıyalık ve Asayiş Sağlama Çabaları", *Uluslar arası Sosyal Bilimler Dergisi Humanitas*, Cilt: 4, Sayı:8, Tekirdağ 2016, s.372-373.

zorunda kalmıştı. Damlarda ve hanlarda yaşamak zorunda kalan bu aileler, perişan bir halde şimdilik hayvanlarını satarak çocuklarına bakmaktaydı. Tarımla uğraştıkları için yüklü miktarda vergi ödeyen bu insanlar, hayvanlarını satıp parasını yedikten sonra ne ile idare edeceklerini sormaktaydı. Ziraat vaktinin yaklaşmasına rağmen eşkıyaların baskı ve tehditleri nedeniyle dışarıya çıkıp da tarlalarını işleyemediklerini belirten köylüler, Ödemiş Kaymakamına başvurmalarına rağmen bir sonuç alamadıklarından, hallerini Sadrazama arz etmekteydi. Çiftçilerin zayıf olması durumunda devlet ve milletin de zayıf olacağını ifade eden dilekçe sahiplerinin yegâne isteği ise can güvenliklerinin sağlanarak tarlalarını işlemelerine yardımcı olunmasıydı. Sadrazama hallerini arz ettikten sonra Padişaha da seslenen köylüler yardım talebinde bulunuyorlardı.²⁶ Artan eşkıyalık olayları ve şikâyetler karşısında devlet ricali bir taraftan çeteleri dağdan indirip affederken diğer taraftan da kırsalda asayişin sağlamak için jandarma sayısını artırmaya çalışmaktaydı.²⁷ İtilaf Devletleri'nin Batı Anadolu'da ve özellikle de İzmir'de olası bir işgaline gerekçe vermek istemeyen merkezî hükümet ve yerel idareciler, bütün zeybekler teslim oluncaya dek mücadele etmekte kararlıydı. Örneğin Adagide tüccarından Hüseyin Bey'in Sabri çetesi tarafından 5.000 altın fidye talebiyle dağa kaldırılması üzerine Ödemiş Kaymakamı Zühdü Bey devreye girerek çete reisi Sabri'ye bir aracı gönderip esirin serbest bırakılmasını sağladı.²⁸ Müsavat'ın verdiği bilgiye göre o güne kadar görülmemiş bir şekilde diğer efelerle müttefik olan ve bütün Ödemiş çeteleri adına Poslu Mestan Efe, afları kesin olarak temin edilinceye kadar herhangi bir vukuat işlememe sözü vermişti.²⁹ Nihayet ünlü Ödemiş efelerinin affedilmeleri kaydıyla düze indikleri haberleri gelmeye başlamıştı.³⁰

İzmir basını ve bunların içinde özellikle Köylü gazetesi, zeybeklerin düze inme haberlerini sevinçle karşılayıp onların geçmişte işledikleri vukuatları meşrulaştırmaya yönelik birtakım yazıları kaleme alarak zeybeklerin dağdan inmelerini halka dönemin en önemli olaylarından biri olarak aktarmıştır.³¹ Mütareke döneminde de büyük sorun oluşturan çetelerin yüze inmesinde Ödemiş Kaymakamı Kadri Bey'in payı büyük olmuştur.³² Şubat 1919'da teslim olan eşkıyalar arasında Tire ve Ödemiş çevresinde faaliyet gösteren İnceoğulların Mehmed oğlu Veli de bulunuyordu.³³ Kanun-ı Sani 1919'da Ödemiş'in Bezdegüme ve Adagüme köyleri eşkıya saldırısına maruz kaldı.³⁴

26 BOA, DH.İ.UM.,19-04/1-10. 10 Kanun-ı Sani 1919.

27 Yaşar, a.g.m, s.382.

28 Köylü gazetesine göre istenen fidye 6.000 liraydı. Bkz: Köylü,12 Kanun-ı Sani 1919.

29 Müsavat, 12 Kanun-ı Sani 1919, Köylü, 12 Kanun-ı Sani 1919.

30 Köylü, 6 Kanun-ı Sani 1919.Müsavat, 21 Kanun-ı Sani 1919.

31 Köylü, 6 Kanun-ı Sani 1919.

32 Köylü, 2 Kanun-ı Sani 1919, Aralık 1918'de Aydın vilayetinde meydana gelen eşkıyalık olaylarını gösteren cetvel için bkz; BOA, DH.EUM.ADL. 44/63, Köylü, 3 Kanun-ı Sani 1919, Efe, 13 Nisan 1919, Köylü, 2 Kanun-ı Sani 1919, Mustafa Bey çetesinin teslim olmasına dair ayrıca bkz: BOA, DH.EUM.ADL., 44/63.

33 Anadolu, 11 Şubat 1919, Hukuk u Beşer, 14 Şubat 1919.

34 BOA, DH.EUM.6.Şb, 48/67.

10 Kanun-ı Sani 1919 tarihinde, Ödemiş'in Ayasurat köyünden Hacı Mahmud, Kaymakçı köyünden Şakir, Gerçekli köyünden Fatma ve Esmâ'nın Sadarete gönderdikleri dilekçe bölgede eşkıyalık sorunun hasla devam ettiğini belgelemekteydi. Köylülerin belirttiğine göre “zeybek ve eşkıya” yüzünden çekmedikleri sıkıntı kalmamıştı. Evlerin içlerindeki zahire ve hayvan yemleriyle birlikte eşkıyalar tarafından ateşe verilen 50-60 hane halkı, aileleriyle birlikte Ödemiş'in merkezine göç etmek zorunda kalmıştı. Damlarda ve hanlarda yaşamak zorunda kalan bu aileler, perişan bir halde şimdilik hayvanlarını satarak çocuklarına bakmaktaydı. Tarımla uğraştıkları için yüklü miktarda vergi ödeyen bu insanlar, hayvanlarını satıp parasını yedikten sonra ne ile idare edeceklerini sormaktaydı. Ziraat vaktinin yaklaşmasına rağmen eşkıyaların baskı ve tehditleri nedeniyle dışarıya çıkıp da tarlalarını işleyemediklerini belirten köylüler, Ödemiş kaymakamına başvurmalarına rağmen bir sonuç alamadıklarından, hallerini Sadrazama arz etmekteydi.³⁵

Alınan bütün önlemlere girişilen teşebbüslere rağmen bir türlü asayişin sağlanamadığı Ödemiş'te bir çoban, 6 Mart'ta eşkıyalar tarafından katledildi.³⁶ 16 Mart'ta ise yine Ödemiş'e bağlı Adagüme köyünde Molla Mustafa ve çobanı, silahlı meçhul kişiler tarafından öldürüldü.³⁷ Mart 1919'da Ödemiş ve Birgi'de ev basma, yol kesme, gasp ve darp gibi birçok suç işleyen üç şaki de yakalandı.³⁸ Deli Yusuf çetesi tarafından Balyanbolu'da Mehmed isminde biri dağa kaldırılarak 500 lira fidye alınırken,³⁹ Ödemiş kazasının Uzundere köyünden Hasan oğlu İbrahim, şaki Kuyucu Mustafa tarafından katledilmiştir.⁴⁰

Batı Anadolu'da Nisan 1919'dan Yunan işgalinin başladığı 15 Mayıs 1919'a kadar birçok eşkıya ele geçirildi. Bunların içerisindeki en meşhur çetelerden biri Ödemiş ve çevresinde faaliyet gösteren ve “Doktor” lakabıyla anılan Tekeyaylalı Mehmed'in çetesi idi.⁴¹ Yine Ödemiş'te faaliyet gösteren çetelerden Seyrekli Süleyman ile Kibarın Mustafa çeteleri de ele geçirildi.⁴²

Ödemiş çevresinde oluşan gizli teşkilatlanmaları önlemek ve Ödemiş çevresindeki eşkıya ve çeteleri takip etmek amacıyla Jandarma Genel Kumandanı, İzmir Jandarma Taburundan Teğmen Ahmet Rifat Bey'i komutasındaki 40 er ile ardından Yüzbaşı Hüsamettin Bey'i komutasındaki 174. Alayın 1. Tabur ve 1. Bölüğü ile Ödemiş'e göndermiştir. Bu kuvvetler Ödemiş Jandarma Tabur Kumandanı Tahir Bey'in emrine girmişlerdir.⁴³ Aralık 1918 sonunda

35 BOA, DH.İ.UM., 19-04/1-10.

36 Mart 1919'da Aydın vilayetinde gerçekleşen eşkıyalık olaylarını gösteren rapor için bkz; BOA, DH.EUM.AYŞ., 65/16.

37 *Müsavat*, 18 Mart 1919.

38 BOA, DH.EUM.AYŞ. 3/88, BOA, DH.EUM.AYŞ., 1/74, BOA, DH.EUM.6.Şb. 52/50, BOA, DH.EUM.AYŞ., 2/65, *Müsavat*, 18 Mart 1919, *Müsavat*, 25 Mart 1919.

39 *Köylü*, 23 Nisan 1919.

40 BOA, DH.EUM.AYŞ., 6/69.

41 BOA, DH.EUM.AYŞ., 4/52, BOA, DH.EUM.AYŞ. 6/82.

42 *Müsavat*, 28 Nisan 1919, *Ahenk*, 2 Mayıs 1919.

43 Celal Bayar, *Ben de Yazdım*, C.6, İstanbul 1969, s. 1752.

Ödemiş'te Askeri kuvvet olarak 57. Tümen'e bağlı 135. Alay ile 3 tabur Ödemiş'te bulunuyordu.⁴⁴

Batı Anadolu içlerine ilerleyen Yunan ordusunu durdurmak için gerekli olan insan gücünün sağlanmasında yöredeki efe ve zeybek grupları önemli rol oynamışlardır. Efelerin mücadeleye ikna edilmesi ilk oluşan Ödemiş Kuva-yı Milliyesi'nin aldığı ve halka ilan ettiği kararlar arasındadır. Bölgeye gelerek milli direnişi örgütlemeye çalışan Celal Bayar'ı ise Efe ve zeybek gruplarının arasındaki gerginlik uğraştırmıştır.⁴⁵

Türk Ordusu'nun mütareke hükümleri gereği dağılmış olması 15 Mayıs 1919'da İzmir'i işgal eden Yunan askeri önünde durabilecek bir gücün olmayışı efe ve zeybek gruplarını Kuva-yı Milliye birliklerinin etkin gücü kılan en önemli faktörlerden biri olmuştur.⁴⁶ Oldukça kalabalık ve mücadele için hazır olan bu çetelerin dağlardan indirilip direniş mücadelesinin içine katılması Kuva-yı Milliye'ye büyük bir ivme kazandırmıştır.⁴⁷

3. İzmir'in İşgali ve Ödemiş'teki Tepkiler, Direniş Hazırlıkları

Kurtuluş Savaşına ilişkin yazılmış hemen tüm araştırmalarda Ödemiş ismine rastlamak bizi şaşırtmamalıdır. Çünkü Ödemiş Kuva-yı Milliyesi'nden ve İlkurşun direnişinden söz etmeden Milli Mücadelede Batı Cephesini tanımlamak mümkün değildir.⁴⁸

Ali Orhan İlkurşun'un anılarında belirttiğine göre daha İzmir işgal edilmeden önce Ödemiş'te muhtemel bir Yunan işgaline karşı direniş hazırlıkları yapılıyordu. Ödemiş halkını uyandıran gelişmeleri de İlkurşun şu şekilde ifade etmektedir.

1- Yunan zulüm ve tecavüzleri Türklerin ve Türklüğün şerefine, istiklaline, her türlü kutsal değerine yapılmış korkunç bir suikast halinde günden güne artan bir vahşetle genişleyerek devam etmekteydi.

2- İtilaf devletleri temsilcileri Yunan zulüm ve kötülükleri karşısında seyirci kalmakta, medeniyete sahip olduklarını iddia edenler bu vahşete kılını dahi kıpırdatmamaktaydılar. Yaşananlara kimse müdahale etmediği gibi Yunanlıların bölgedeki kötü uygulamaları tasvip ediliyordu.

3- Memleketin her yanından olduğu gibi Küçük Menderes'ten de

44 ATASE . ISH.1, KN:11, GN:2, BN:2-1, BT: 2.1.35, Aker, a.g.e, C.1, s.5-6.

45 Bayar, a.g.e, C.6, s.75-76.

46 Aker, a.g.e, C.II, s.119, Bu çeteler hazır bir kuvvet olarak değerlendirilmiştir. Vatansever oluşları direniş hareketine destek olmalarından anlaşılmaktadır. Fahrettin Altay, *10 yıl Savaş ve Sonrası*, Eylem Yayınları, I. Baskı, İstanbul 2008, s.196.

47 Nuran Koltuk, *Batı Anadolu'da Kuva-yı Milliye'nin Askeri ve Mali Kaynakları (Mayıs 1919-Kasım 1920)*, Kitabevi Yayını, İstanbul 2015, s.230.

48 Günver Güneş, "Milli Mücadele'de Ödemiş", *Askeri Tarih Araştırmaları Dergisi*, Yıl:1, Sayı:1, Ankara 2003,s.96.

padişaha ve hükümete Yunan işkencesinden bahseden telgraflar çekiliyor ancak bunlar ya cevapsız bırakılıyor ya da hükümet adına başka kimseler tarafından cevap veriliyordu. Halk kaderine terk edildiğini anlamıştı.

4- Rum ve Ermenilerle dostluk kurarak milli onura sahip vatandaşları lekelemek isteyen bazı kötü niyetli kişiler, halk arasında bozguncu fikirler yaymakta; padişah ve devlete bağlılık maskesi altında halkı kandırmaya çalışmaktaydılar.⁴⁹ Tüm bunların sonucunda halk kurtuluşun kendi kendisine güvenmek olduğunu anlayacak; hükümetin ve kötü niyetli kişilerin uyuşturucu telkinlerine karşı gözünü açarak direnişe karar verecektir. Hatta Mondros Mütarekesi imzalandığında Mustafa Kemal Paşa, yurdun her köşesine haber ulaştırarak ellerindeki silahları teslim etmemelerini istemiştir. Böylece daha ilk günden teşkilatlanmaya başlamıştır.⁵⁰

Daha Paris Barış görüşmelerinde İzmir'in Yunanlılara verileceği haberi İzmir'de duyulduğunda bir dönem bu kentte İttihat ve Terakki'nin Katib-i Mesulü olan Celal Bey (Bayar) kaçınılmaz bir Yunan işgaline karşı direniş hatları oluşturmak amacıyla; Mart 1919'da Ödemiş'e geldi. Yanında Sarı Edip Efe de bulunuyordu.⁵¹

Ödemiş'te İnceoğlu Şevket Bey'in evinde gerçekleşen toplantılar yapıldı. Bu toplantılara Ödemiş Kaymakamı Zühtü Bey yanında, Ödemiş jandarma Tabur Komutanı yüzbaşı Tahir (Özerk) Bey, Alimoğlu İsmail Efe, Gökçen Efe de katılırken, Yunanlılara karşı direniş örgütü kurma konusunda uzlaşıldı.⁵² Bu faaliyetlerden haberdar olan İzmir Valisi İzzet Bey Ödemiş Kaymakamı Zühtü Bey'i görevden aldı. Kendisine daha yakın olan Kemalpaşa Kaymakamı Bekir Sami (Baran) Bey'i 28 Mart 1919 tarihinde Ödemiş'e tayin etti.⁵³ Ödemiş'teki bu hareketlilik direniş umudunda olan pek çok yurtsever bu kente çekecek önemli bir faktördü. Ancak direniş girişimlerini tehlikeli bulan hükümet direnişi kırmak için önlem almakta gecikmedi. Jandarma Genel Komutanlığınca Teğmen Ahmet Rıfat (Kemendere) Bey'in emrinde kırk er ve hemen arkasından Yüzbaşı Hüsamettin Bey Ödemiş'e gönderildi. Alınan önlemleri denetlemek için Albay Ali Kemal Bey de Ödemiş'e geldi.⁵⁴ Ancak gerek Teğmen Ahmet Rıfat Bey ve Yüzbaşı Hüsamettin Beyler aldıkları vazifenin aksine Milli Mücadele yolunda hareket edeceklerine dair Ödemiş'te "Gizli Cemiyet" üyeleri tarafından ikna edildiler. Bu gizli cemiyet Refik Şevket Bey, Hamid Şevket Bey, Eczacı Tevfik,

49 Ali Orhan İlkurşun, "Haydin Efeler", *Ege Ekspres* 13 Haziran 1958, s. 4.

50 Ali Fuat Cebesoy, *Milli Mücadele Hatıraları*, Vatan Neşriyatı, İstanbul 1953, s.39, Şerafettin Turan, *Mustafa Kemal Atatürk*, Bilgi Yayınevi, Ankara 2004, s.188,

51 Bu faaliyetleri için bkz; Bayar, a.g.e, C.6, s.1648 vd., s. 1730-1750.

52 Sıtkı Aydın, *Güneybatı Anadolu ve Kuva-yı Milliye Hareketi*, Ankara 1993, s.104-105.

53 Alev Coşkun, *En Uzun 15 Gün Ödemiş Direnişi, Kuva-yı Milliye'nin Kuruluşu*, İstanbul 1996, s.206.

54 Filiz Akın Özcan- Günver Güneş, "Ali Orhan İlkurşun ve Ödemiş Kuva-yı Milliyesi", *Kuva-yı Milliye'nin 90. Yılında İzmir ve Batı Anadolu*, II. Kitap, Yay. Haz: Oktay Gökdemir, BMS Matbaacılık, İzmir 2010, s.222-223, Sıtkı Aydın, a.g.e, s.105.

Doktor Mustafa Şevket, Hakkıpaşaoğlu Fahri, Müftü Hacı Hüseyin Efendi, Müderris Mustafa, Hacı Mümtaz damadı Kazım, Kulalı Softaoğlu İbrahim, Hanaylıoğlu Mehmed Emin, Belediye Reisi Ali Bey'in çalışmalarıyla kuruldu. Birgi gibi bazı bucaklarda da teşkilatını genişlettiler.⁵⁵ Gizli cemiyetin kurulması ile gelişen olayları değerlendiren Alev Coşkun Ödemiş direnişini üç aşamada belirtir:⁵⁶

1- Yunan işgal kuvvetlerinin 15 Mayıs 1919'da İzmir'e çıkışıyla başlayan toplantılar dönemi

2- Gizli örgütlerin ortaya çıkış dönemi

3- Sivil halkın silahlanarak işgalci, Yunanlılarla savaşı.

İzmir'in işgali haberi 15 Mayıs 1919 sabahı Teğmen Naci tarafından Yüzbaşı Tahir'e bildirildi. Ödemiş'te de Jandarma Tabur Komutanı Tahir Bey, İzmir'in işgaline belki de en erken tepki gösterenlerden biridir.⁵⁷ Bu tepki şehrin ileri gelenleriyle çok acele düzenlenen bir toplantı ve hemen ardından direniş fikrinin eyleme dönüşmesi biçiminde çok hızlı gerçekleşmiştir. Bu ilk eylem, askeri silah deposunun boşaltılması ve Gökçen Efe ile temas kurulması yoluyla efeleri Milli Mücadeleye katma çabası biçimindedir.⁵⁸ İzmir'in işgali bu durumu kabul edilemez bulan kesimleri hemen silahlı mücadele fikrine itmiş görünmektedir. Bu düşünce Miralay Kazım Bey'de de oluşmuş olacak ki İzmir'in işgalinin ardından eli silah tutan bütün yurtseverleri Ödemiş'te toplanmaya davet etmiştir. Ona göre İzmir dışında organize bir şekilde karşı konulabilecek tek yer Ödemiş'tir.⁵⁹

Tahir Bey eşraftan Hacı Mümtaz Efendiyi çağırttı ve onunla birlikte gelen üç arkadaşıyla orada mücadele kararı alındı. Bu gruba Ödemiş'teki ihtiyat zabitleri de katıldılar.⁶⁰ İzmir'in işgali günü Jandarma Tabur Komutanlığı'nda Yüzbaşı Tahir Bey'in odasında bir toplantı yapılmış ve gizli bir komite kurulmuştur.

Toplantıya katılanlar şunlardır:

1- Jandarma Komutanı Yüzbaşı Tahir Bey,

2- Avukat Refik Şevket İnce,

3- Dr. Mustafa Şevket (Bengisu),

55 Bayar, a.g.e, C.6, s.1752.

56 Coşkun, a.g.e, s.207.

57 Ali Ulvi Özdemir, *Anılarda Batı Anadolu Kuva-yı Milliyesi*, Tarihçi kitabevi, İstanbul 2017, s.36-37.

58 Ali Orhan İlkurşun, Milli Mücadele'de Ege Bölgesi ve İlkurşun, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Arşivi Yayınlanmamış Hatıralar*, 93/27-284, s.27.

59 Kazım Özalp, *Milli Mücadele 1919-1922*, C.1, TTK Yayını, Ankara 1998, s. 8-9, İsmail Ediz, *Diplomasi ve Savaş İngiliz Belgelerinde Batı Anadolu'da Yunan İşgali 1919-1922*, ATAM Yayını, Ankara 2015, s.151-152.

60 Bayar, a.g.e, s.1824, Coşkun, a.g.e, s.238.

- 4- Eczacı Tevfik (Kocaman) Bey,
- 5- Eşraftan Hacı Mümtaz, damadı Kazım,
- 6- Yüzbaşı Hüsamettin,
- 7- Jandarma Üsteğmeni Ahmet Rifat Kemerdereli,
- 8- Manifaturacı Kulalı Softaoğlu İbrahim,
- 9- Hakkıpaşaoğlu Fahri Bey,
- 10- Adagideli Hanaylıoğlu Mehmet Emin,
- 11- Belediye Başkanı Ali Bey,
- 12- Müderris Hacı Mustafa

İzmir'in işgaline tepki çok geçmeden gelmiş, Ödemiş'te kurulmuş olan Redd-i İlhak Cemiyeti tarafından hem hükümete hem de İtilaf Devletleri mümessillerine gönderilen telgraflarla İzmir'in işgali protesto edilmiştir.

Hükümete'e gönderilen telgraf şöyleydi:⁶¹

"Sadaret-i Uzma'ya

Ödemiş 16 Mayıs 1919

Alem-i İslamı ateş ve kan içinde bırakmayınız. Vatan-ı muazzezimize, beşeriyet-i muztaribeye, beşerin vicdanının ianet edeceği lekenin sürdürülmemesini rica ederiz. Sükun ve asayiş-i cihanın ebedi ve layemutolmasını teminen layetezelzel olan hukuk-ı hükümranimizin bekası esbabının istikmalini bütün kalplerimizle, mevcudiyetimizle taleb ve hükümete hak ve adle her suretle muayyen ve müzahir olduğumuzu ehemmiyetle arz ve asar-ı fülüyesine intizaren Yunanlıların baziçe-i hevesatı olamayacağımızı arz eyleriz."

Ödemiş Redd-i İlhak Cemiyetinin İtilaf Devletlerine Çektiği Telgrafta Türklerin çiğnenen haklarının iadesi isteniyordu.⁶²

"İtilaf Devletleri Temsilcilerine

Ödemiş 19 Mayıs 1919

Umumi Harpte mağlup ve güçsüz bırakılan Türkler Wilson Prensiplerinin getirdiği esaslar ile hiç olmazsa bundan sonra adalet ve insaniyet düsturlarından istifadeyi beklerken Anadolu'nun pırlantası vatanımızın tarihi ve dini hatıralarını "necl -gahu" olan İzmir'imizin Yunanlılar tarafından işgal olunduğunu görmekle

61 İleri 18 Mayıs 1919, Mehmet Şahingöz, İzmir, Maraş ve İstanbul'un İşgali Üzerine Yapılan Protesto Ve Mitingler, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 1986, 174, Zekeriya Türkmen, "İzmir'in İşgali Üzerine İtilaf Hükümetlerine Çekilen Protesto Telgraflarından Bazıları" *Belgelerle Yunan Mezalimi*, Ankara 2000, s. 348-358, Haluk Selvi, *İzmir'in İşgali İle İlgili Protesto Telgrafları; İşgal Ve Protesto*, Değişim Yayınları, İstanbul 2007, s.62.

62 Şahingöz, *a.g.m*, s.173-174, Selvi, *a.g.e*, , s.63.

vicdan ve gözlerimizden kanlar akıyor. İzmir muhيتينin ilhak olunacağını iştirmekle bütün adalet ve hak ümitlerimiz mahvoluyor. İslam'ın, Türk'ün tarihi hakkı nazar-ı itibara alınmayarak emri vaki haline getirilen, bugünkü hadiseyle ekseriyet hukukunun çiğnenmesi ve bununla insanlığa hayat yerine pek pahalıya mal olacak, çok kanlı bir mücadeleye sebep teşkil edeceğini arz eder, son feryadımızla, yıkılan izzet-i nefsimizin muhafaza edilmesini, çiğnenen haklarımızın iadesini rica ederiz.

Ödemiş Redd-i İlhak Cemiyeti."

Bu arada 17 Mayıs tarihli bir telgrafta Kaymakam Bekir Sami Bey Ödemiş'in vilayetle olan haberleşmesinin kesilmesinden ve Yunanlıların Ödemiş'i işgal edeceği haberinin yayılmasının Müslüman ahali üzerinde yaptığı olumsuz etkiden söz ediyordu.⁶³ Tahir Bey bu gelişme karşısında Ödemiş mühimmat deposundan halka silah ve mühimmat verilmesini emretti. Ancak Kaymakam Bekir Sami Bey buna müsaade etmedi. Yunan ilerleyişinin devam ettiği 24 Mayıs 1919'da 57. Tümen Kumandanına Ödemiş Askerlik Şube Başkanı çektiği telgrafla "*Nasil hareket etmesi gerektiğini*" soruyordu.⁶⁴ Albay M. Şefik Bey'den (Aker) gelen cevapta silahların köylülere dağıtılmasını ifade etmesine karşın,⁶⁵ Ödemiş'te cephane depodan çıkarılmadı. Tire de işgal haberini alan Gökçen Efe kızanlarıyla birlikte Yüzbaşı Tahir Bey'in emrinde olduğunu söyleyerek bir miktar bomba istedi.⁶⁶

Ödemiş'te Kuva-yı Milliyeyi organize etme çalışmaları İzmir'in İşgalî'nin ilk gününden itibaren sürerken, oluşturulan Gizli Cemiyette yaptığı ilk toplantıda Tahir Bey'i Ödemiş-Tire-Bayındır ilçeleri Mıntika Kumandanlığına tayin ederek,⁶⁷ bir dizi kararlar aldı.⁶⁸ Kaza'nın yönetimine doğrudan el koymak olan bu kararların ardından Belediye'de toplantı yapılması kararlaştırıldı. Ödemiş Kaymakamı Bekir Sami Bey bu gelişmelere uzak kalırken direniş karşıtı tutumunu sert ve engelleyici bir biçimde 29 Mayıs 1919 tarihine kadar sürdürdü.⁶⁹

4. Ödemiş ve Çevresinde

Direnış Cephesi Oluşturulması İçin Yapılan Toplantılar

15 Mayıs günü İşgal haberini alınca Birgi'de de Aydınoglu Mehmet Bey Camii'nde Belediye Başkanı Tefik Bey önderliğinde Hristiyan halktan gizli bir toplantı yapıldı. Burada Hacı Karahmet oğlu Salih(Özben) Bey'e İzmir'de

63 BOA. DH/i-UM E/52-14, 17 Mayıs 1335 tarihli Bekir Sami imzalı telgraf.

64 Aker, a.g.e, C.2, s.7, Özcan- Güneş, a.g.m, s.226.

65 ATASE . K1 401 Ds.242, F.96.

66 Aydınel, a.g.e, s.107

67 Ali Orhan İlkurşun, *Milli Mücadelede Ege Bölgesi ve İlkurşun*, Yayımlanmış Hatıralar Yüzbaşı Tahir Bey'in hatıralarına atfen, s.25

68 Alınan kararlar için Bkz. İlkurşun, a.g.e, s.28-29

69 Rahmi Apak, *Batı Cephesi Nasıl Kuruldu*, TTK yay. Ankara 1990, s.61, Selek, a.g.e, s.247-248, Coşkun, a.g.e, s. 211

bulunan bağlaşik devletlerinin temsilcilerine protesto telgrafları çekme ve toplantıda hazır bulunan ünlü Poslu Mestan Efe'nin danışmanlığı görevi verildi. Ayrıca Salih Vecdi(Can) Bey'e de Ödemiş ile iletişim görevi verildi. Toplantı sonucunda da memleketin silahla müdafaası kararı alındı. Salih Bey toplantıdan sonra derhal kaza merkezine gitmiş ancak olumlu bir sonuç alınamayacağını görerek geri dönmüştür. Hazırlanan telgraflar ise telgraf hatlarının kesilmesi yüzünden çektirilememiştir.⁷⁰

Gizli komitenin Tahir Bey'in odasında aldığı kararla 16 Mayıs 1919 günü belediye binasında bir toplantı daha yapıldı.⁷¹ Bu toplantıya maneviyatın bozulmaması için sadece direnişi destekleyenler çağrıldı.⁷² Konuşmalar çok hararetli bir şekilde gerçekleşti. Burada ilk olarak Refik Şevket İnce konuştu ve Yunanlılara silâhla cevap vermenin gereğini anlatan coşkulu bir konuşma yaptı. Daha sonra bu konuda müzakereler başladı. Ancak Yarbay Halim Pertev Bey ve topçu subaylığından emekli Iraklı Arap Sait Bey, moral kırıcı konuşmalar yaptılar. Halim Pertev Bey'in olumsuz görüşünün gerekçesi elde top ve silah bulunmayışıydı.⁷³ Belediye Başkan Yardımcısı ve Yeni Cami İmamı Edip Hoca da olumsuz konuşmasıyla onlara destek verdi. Bu konuşmalar halkın şevk ve heyecanını kırdı.⁷⁴ Bu sırada önemli bir zat olan Adagideli(Ovakent) Hanaylıoğlu Mehmet Emin Ağa "Madem gâvura kurşun atmayacaksınız, beni buraya neden çağırдыңız?" diyerek toplantıyı terk etti. Toplantı kararsızlık ve yılgınlık havası içinde dağıldı ve asıl teşebbüs birkaç olumsuz müdahale yüzünden yarım kaldı.⁷⁵

Belediye'de yapılan toplantının olumsuz sonuçlanması üzerine Gizli Örgüt Üyeleri aynı gün akşamı Ticaret Odası Salonunda bir toplantı daha düzenlediler. Bu toplantıya sadece direnişi destekleyenler çağrıldı. Burada Kuşadası'nı işgal etmiş olan İtalyanlarla silâh ve cephane sağlamak için ilişki kurulması ve de tarafsızlıklarının sağlanması önerisi kabul edildi. Buna göre Ödemiş'ten Refik Şevket Bey, Tire'den Akif Bey⁷⁶ ve Bayındır temsilcileriyle bir heyet teşkil edilerek, Kuşadası'na gitmişlerdi.⁷⁷ Kuşadası'nda Ödemiş'ten Refik

70 İlkurşun, a. g. g, 29 Mayıs 1958, s. 4

71 Selek, a.g.e, s. 127-133.

72 Filiz Akın Özcan, *Milli Mücadele'de Küçük Menderes Havzası 1919-1923*, Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Aydın 2009, s.68-69.

73 Selim Örsel Bey'in mektubuna atfen, İlkurşun, a. g. g, 29 Mayıs 1958, s. 4.

74 Türkmen Parlak, *Yunan Ege'ye Nasıl Geldi*, İzmir 1983 s. 3751, Coşkun, a.g.e, s.211-213, Aydınel, a.g.e, s.107, Bayar, a.g.e, C.6 s.1831, B. Galip Yavuz, *Ödemiş'in Tarihi*, Ödemiş, 1993 s.77, Refik Şevket İnce'nin hatıralarına atfen İlkurşun, a.g.e, s.32.

75 Güneş, a.g.m, s.97.

76 Ödemiş'ten Refik Şevket(İnce) Bey ve Tire ilçesi eşraflarından Akif Bey'den oluşan bir heyet, Kuşadası'nda Ciano Zirhlısı Komutanı Amiral Ferrera'yı ziyaret etti ve silâh istedi. Ancak komutan "-Yetki belgelerinizi getiriniz." diyerek vesika göstermelerini söyledi. Bunun üzerine heyet, silah vermek vaadinde bulunulursa vesika getirecekleri yönünde açıklama yaptıysa da Amiral Ferrera, siyasi vaziyeti bahane ederek öneriyi nazikçe geri çevirmiştir. Parlak, a.g.e, s.375, Coşkun, a.g.e, s.214, Yavuz, a.g.e, s.78, İlkurşun, a.g.e, s.31

77 Refik Şevket Bey'in mektuplarına atfen, İlkurşun, a. g. g, 29 Mayıs 1958, s. 4.

Şevket Bey ile İtalyan Amiral Ferrera ile görüşmüşler, ancak ileri sürdükleri istekleri nazik bir şekilde İtalyanlarca reddedilmiştir.⁷⁸

Celal Bayar da anılarında İzmir'in işgali sonrasında Ege'nin her bölgesinde "ne yapmalı?" sorusu çevresinde örgütsüz, heyecanlı bir karmaşanın başladığını kaydeder. Örneğin İzmir'in işgal edildiği gün Birgi bucağında bir toplantı olduğunu aktarır. Yine Ödemiş ve Tire arasındaki Kahrat köyünde Bayar'ın da katıldığı bir toplantının konusu da mücadelenin nasıl yapılacağıdır. Ödemiş ileri gelenleri de toplanırlar. Toplananlar "yörenin her meslekten ileri gelenleri" dir.⁷⁹ Daha işgal olmadan, ancak İzmir'in işgali öğrenilip buldukları yörenin de işgal edilmesi ihtimalini gören kimi yerel yöneticiler hemen direniş fikrinin karşısında yer alabiliyorlardı. Örneğin Ödemiş'te 15 Mayıs'tan hemen sonra Ödemiş Müftüsünün astırdığı beyannamede şöyle ifadeler vardır:⁸⁰ "Müstevli kim olursa olsun iyi geçinmeyi ve emirlerine itaat etmeyi Müslümanlık emrediyor, sakın yabancıların sözlerine kapılıp memleketi kana boyamayın. Sel gider kum yerinde kalır.

Ödemiş Kaymakamı Bekir Sami(Baran) Bey'in direniş yanlılarının fikirlerine karşı olumsuz tutumu halkın üzerinde de etkili olmaya başlamıştı. Kaymakam Bekir Sami Bey, "şingirdaklı zabıt" diye anılan Yarbey Halim Pertev, Topçu yarbaylığından emekli Iraklı Sait Bey, Yeni Cami İmamı Edip Hoca, Hürriyet İtilaf Fırkası üyelerinden Ekmekçi Rıfat gibi kişilerin katılımıyla Kuva-yı Milliyecilere karşı bir cephe oluşturmuştu. Bu duruma bir çözüm araştırmak için 19 Mayıs'ı 20 Mayıs'a bağlayan gece Eczacı Tefik(Kocaman) Bey'in evinde bir toplantı yapıldı. Bu toplantıya o gün örgütlenme çalışmaları için Tire'ye gitmiş ve henüz dönmüş olan Tahir Bey, Dr. Mustafa(Bengisu) Bey, Hakkı Paşazade Fahri Bey katıldılar. Durum müzakere edildi ve Milli direniş hareketini engelleyen Bekir Sami Bey'in kaymakamlık makamından uzaklaştırılması gerektiği üzerinde karar kıldılar.⁸¹

Hakkı Paşazade Fahri Bey, kaymakamın öldürülmesi gerektiğini ve bunu kendisinin üstleneceğini söyledi. Çaylı köyünde buyruk bekleyen Yanık Halil Efe'ye görev verilerek kaymakamın hükümet konağından kaçırılması ve bilinmeyen bir yerde hapsedilmesine karar verildi. Ama Ahmet Şükrü(Konuk) Bey, "Milli hareketin başında elimizi Türk kanına bulaştırmayalım" diyerek bu öneriye karşı çıktı. Kaymakamın öldürülmesi ya da dağa kaldırılması konusunda planlar yapılırken olayların gelişimi üzerine bu karar bir süre ertelenmiş, daha sonra da Bekir Sami Bey, Kuva-yı Milliyecilere katılınca buna gerek kalmamıştır.⁸²

78 Bayar, a.g.e, C.6, s.1833, Aydınel, a.g.e, s.108, Coşkun, a.g.e, s.214, Yavuz, a.g.e, s.78, İlkurşun, a.g.e, s.32.

79 Bayar, a.g.e, C.6, s. 74-75, Özdemir, a.g.e, s.37.

80 İlkurşun, a.g.e, s. 47.

81 Coşkun, a.g.e, s. 244.

82 İlkurşun, a.g.h, TİTE, K113G18B18-s. 152-153, Coşkun, a.g.e, s. 244-245.

Toplantılar, tartışmalar, çevre ile temaslar devam ederken, Yunan işgal kuvvetleri 20 Mayıs 1919'da Torbalı'yı işgal etmiş Ödemiş'te gerginlik iyice tırmanmıştır. Bu durum Rauf Bey'in Ödemiş'e gelişiyle bile değişmedi.⁸³ Ödemiş'te Kuva-yı Milliye için oluşan kıpırtılar Rauf Bey'i İzmir mutasarrıfı Süreyya, Nazmi (Topçuoğlu) Bey, İzmirli Mansurizade Emin, Yüzbaşı Osman Tufan Bey ile birlikte Ödemiş'e çekti.⁸⁴ Ödemiş'te Osmaniye oteline yerleşen gurup, kurulacak direniş cephesi konusunda Tahir Beyle yaptıkları görüşmede Tahir Bey'in teşkilat için uygun zaman olmadığı ve teşkilatın Nazilli'de yapılmasının uygun olacağını belirtmesi üzerine hayal kırıklığına uğrayarak geceleyin Beydağ üzerinden Nazilli'ye geçti.⁸⁵

5. Ödemiş'te Direniş Çabaları ve Bunu Olumsuz Yönde Etkileyen Gelişmeler

Direniş yönünde çalışmalar yapmak ve Nazilli'deki efelerle ilişki kurmak ve ailelerini güvenli bir yere götürmek için 22/23 Mayıs 1919 gecesi aileleriyle birlikte Beydağ üzerinden Nazilli'ye hareket eden Yanık Halil İbrahim Efe, Hakkı Paşazade Fahri Bey ve Adagideli Hanaylıoğlu Mehmet Emin Ağa Beydağ Dağları'nın geçiş noktasındaki Taşoluk adı verilen yerde eski bir kan davası nedeniyle eşkiya Dıkıleç Koca Mustafa ve çetesi tarafından öldürüldüler.⁸⁶ Bu olay halkı çok üzdü ve Ödemiş'te Kuva-yı Milliye'nin oluşması hareketini olumsuz yönde etkiledi.

24 Mayıs 1919 günü eski Bahriye Nazırı Hüseyin Rauf(Orbay) Bey, dört arkadaşı ile beraber(İttihatçı Topçuoğlu Nazmi Bey, Yenice Kaymakamı İbrahim Süreyya Bey, Yüzbaşı Osman Tufan Bey ve Hint ihtilalcilerinin temsilcisi Peşaverli Abdurrahman Bey) Ege'deki durumu görüp değerlendirmek için İstanbul'dan bandırma'ya hareket etti. 26 ya da 27 Mayıs günü Ödemiş'e ulaşan Rauf Bey Osmaniye Otelinde misafir edildi.⁸⁷

Ahmet Rıfat Kemerdere'nin hatıralarına göre Rauf Bey gelince olaylar şu şekilde gelişmiştir: Refik Şevket Bey'in babası Şevket Bey Jandarma Komutanlığı'na gelerek Tahir ve Ahmet Rıfat Bey'in yanına gelerek misafirler geldiğini ve otelde kendilerini beklediklerini söylemiş, ancak ısrar etmelerine rağmen kim olduklarını söylememiştir. Bunun üzerine otele gitmişlerdir. Rauf Bey, önce Tahir Bey ile görüşmüş, daha sonra Ahmet Rıfat Bey'de odaya davet

83 Güneş, *a.g.m.*, s.98.

84 Rauf Bey Sina Akşin'in belirttiğinin aksine halkla temasa geçmemiştir. Üstelik Demirci Mehmet Efe ile de Ödemiş'te görüşmesi mümkün değildir. Çünkü bu tarihlerde Demirci Mehmet Efe Nazilli taraflarında bulunuyordu. Sina Akşin, *İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele*, C.1, İstanbul 1992 s.297-298.

85 Bayar, *a.g.e.*, C.6 s.1894-1895, Coşkun, *a.g.e.*, s.217, Aydınel, *a.g.e.*, s.111.

86 İzmir'in işgaliyle bölgede çetelerin pek çoğu Kuva-yı Milliye'ye katılmıştır. Bunlar arasında Dıkıleç Mustafa Efe'de Bulunmaktadır. Aker, *a.g.e.*, C.II, s.325.

87 Coşkun, *a.g.e.*, s. 245, Özcan, *a.g.tez.*, s.70.

edilmiştir. Buradaki görüşmede Rauf Bey, Hamit Şevket Bey'in 40.000 kişilik bir kuvvetin Ödemiş'te kendisini beklemekte olduğu şeklindeki sözlerini naklettiğinde Tahir Bey, bölgede 40 kişilik dahi silahlı ve hazır kuvvet bulunmadığı şeklinde karşılık vermiştir. Ahmet Rifat Bey bu esnada kendi görüşünü belirtip, Ödemiş'te Rauf Bey başa geçtiği takdirde bir direniş gerçekleştirilebileceğinde ısrar etse de Tahir Bey bunun mümkün olmayacağını ve Rauf Bey'in Nazilli'ye giderek orada teşkilat kurması yönünde kanaat ve görüşlerini belirtmiştir. Rauf Bey, daha sonra bazı Amerikalı dostlarının gönderdiği hususi mektupları göstermiş ve maneviyatı takviye etmek için konuşmasına devam etmişti. Ancak bunlar da Tahir Bey'in bakış açısını değiştirmeye yetmedi. Sonuçta Rauf Bey gece yarısı olmasına, uzun bir yolculuğun vermiş olduğu yorgunluğa ve çok tehlikeli bir yoldan gidilecek olmasına rağmen Nazilli'ye doğru hareket etmeye karar vererek Tahir Bey'den iki araba temin etmesini rica etti, ancak yalnızca bir tane araba bulunabildi ve buna da eşyalar yüklendi.⁸⁸ Ahmet Rifat Bey'in teklifiyle kafiye 10 kişilik bir Jandarma müfrezesi verildi ve Ödemiş'ten beklediği cevabı alamayan Rauf Bey, gece yarısı yaya bir şekilde yanındaki heyetle beraber Beydağ üzerinden Nazilli'ye geçti.⁸⁹ İnceoğlu Hamit Şevket Bey, Rauf Orbay'ın Nazilli'ye gittiğini duyunca kurtuluş için onlardan yararlanılabileceğini söylemiş ve gerçekleşmeyen bu olay karşısında büyük üzüntü duymuştu.

29 Mayıs günü ikinci vakti Topçu Yüzbaşı Rasim (Aktuğ), İnceoğlu Hamit Şevket Bey Bozdağ-Birgi yolunu takip ederek Ödemiş'e gelmiş ve yanlarında 17. Kolordu Kumandan Vekili Bekir Sami (Günsav) Bey'in yazdığı üç mektup getirmişlerdi. Bunlardan biri kaymakama, biri Jandarma kumandanına, diğeri de Askerlik Şube Reisi'ne hitaben yazılmıştı.⁹⁰ 17. Kolordu Kumandan Vekili Albay Bekir Sami Bey'in emir subayı Yüzbaşı Rasim Bey, Şube Reisi'ne ve Jandarma Tabur Komutanı Tahir Bey'e mektubu verdi. Mektupta Ödemiş'te ulusal bir direniş gücünün oluşturulması, Yunanlıların kollarını sallayarak Ödemiş'i işgal etmesine izin verilmemesi, devlete ait silah ve cephanenin düşman eline geçmesinin önlenmesi ve hatta gerekirse imhasının sağlanması, aksi halde sorumluların çok ağır bir biçimde cezalandırılacağı yazıyordu.⁹¹

Yüzbaşı Tahir Bey, mektubu okuduktan sonra durumun ciddiyetini kavrayarak 20 Mayıs'tan itibaren başlayan direniş karşıtı tutumunu değiştirmiş ve derhal işe koyulmuştur.⁹²

Bu mektuplarla ilgili olarak Celal Bayar, mektuplar olmasaydı Tahir Bey'in bölgede hiçbir milli teşkilat vücuda getirmeyeceğini söylemiştir. Ayrıca Hamit Şevket Bey'in anlattıklarına göre o esnada Ahmet Rifat Bey, çok ciddi bir tavır takınarak "*Kumandan Bey, biz Yunanlılarla muhakkak dövüşeceğiz; onları*

88 Güneş, *a.g.m.*, s.98.

89 İlkurşun, *a.g.g.*, 9-10 Haziran 1958, s. 4

90 Bayar, *a.g.e.*, C.6, s. 1897-1898, Selek, *a.g.e.*, s. 289, Tekeli-İlkin, *a.g.e.*, s. 109.

91 Ahmet Rifat Kemerdere'nin hatıralarına atfen, İlkurşun, *a.g.g.*, 16 Haziran 1958, s. 4.

92 Güneş, *a.g.m.*, s.98.

ellerini kollarını sallayarak Ödemiş'e asla sokmayacağız" demiş ve sözler Tahir Bey üzerinde mektupların tesirini arttırıcı bir etki yapmıştı.⁹³

Burada şunu da belirtmek gerekir ki Aydın'daki 57. Tümen Komutanı Albay Şefik(Aker) Bey de 25 Mayıs'ta Ödemiş Askerlik Şube Reisi'ne gönderdiği 856 sayılı şifre ile "kaymakam ile gizlice konuşarak silahları köylülere dağıtmasını, buna imkân yoksa mekanizma kolları çıkarılarak, kendisinden başka kimsenin bilmediği bir yere gizlemesini" emretmişti.⁹⁴ Ancak Tahir Bey, Kaymakam ve Şube Reisi üzerinde Bekir Sami(Günsav) Bey'in gönderdiği mektup daha tesirli olmuştur ki kazada önemli mevkilerde bulunan bu kişiler hemen harekete geçmişlerdir.

Gerçekten de Ödemiş'te teşkilat için durum iyi değildi. İzmir Jandarma Taburundan ve 174. piyade alayı 1. Bölüğünden gelen erlerin çoğu, yerli Rumların, Hürriyet ve İtilaf Fırkası mensuplarından Ekmekçinin Rifat ve arkadaşlarının olumsuz propagandalarının tesiri altında kalarak firar etmişlerdi.⁹⁵ Bu olumsuz gelişmelerin aksine Topçu Yüzbaşı Rasim (Aktuğ) ve Hamid Şevket (İnce) Bey'in 29 Mayıs 1919'da Ödemiş'e gelişleri durumu direnişlerin lehine önemli ölçüde direniş yanlıları lehine değiştirdi.⁹⁶

Albay Bekir Sami Bey'in Aydın'daki 57. Tümen'den bir türlü haber alamaması nedeniyle Yüzbaşı Rasim'i Salihli - Bozdağ üzerinden Ödemiş'e gönderdi.⁹⁷ Yüzbaşı Rasim daha Birgi'deyken depodaki silahları halka dağıtmayan ve Vali'den talimat bekleyen Kaymakam Bekir Bey Sami'ye çıkıştı.⁹⁸ ifade edilir. Yüzbaşı Rasim bir süre sonra Kaymakamlık odasında Ödemiş'teki yedek subayların katıldığı bir toplantı yaptı. Toplantıda Kaymakam Bekir Sami dramatik bir şekilde Kuva-yı Milliye'ye katılmıştır. Bu tarihi toplantıda Ödemiş'te Kuva-yı Milliye namı altında bir teşekkül vücuda getirilirken, komutanlığına Yüzbaşı Tahir, müşavir ve emir subaylığına İnceoğlu Hamid Şevket, Kurmay Başkanlığına da Teğmen Ahmet Rifat uygun görüldü. Ödemiş Kuva-yı Milliyesi İzmir ve İstanbul'la temasa geçilerek ve Ödemiş'teki bütün yedek subayları görevlendirerek, gönüllülerin askere alınmasına, tüm alınan kararların Ödemiş kazası nahiye ve köyleriyle çevreye ilanı kararlarını almıştır.⁹⁹

93 İlkurşun, a. g. g, 16 Haziran 1958, s. 4.

94 Hüseyin Işık, Ödemiş Cephesinde Atılan İlkurşun, *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, S.21, Eylül 1988, s. 26.

95 İlkurşun, a.g.e, s.54-56, Bayar, a.g.e, C.6 1844.

96 Aydinel, a.g.e, s.112, Hamdi Şevket Bey anılarında 27 Mayıs'ta Ödemiş'te olduğunu kaydeder, Hamid Şevket İnce'nin Anıları *Tevfik Bıyıklıoğlu Arşivi TTK Dosya No:141*, Apak, a.g.e, s.18.

97 İlhan Selçuk, *Yüzbaşı Selahattin'in Romanı*, Cilt 2, İstanbul 1994 s.57, Muhittin Ünal, *Miralay Bekir Sami Günsav'ın Kurtuluş Savaşı Anıları*, İstanbul 1994, s.52.

98 Sabahattin. Selek, *Milli Mücadele*, C.1, s.1271-33, Bayar, a.g.e, C.6, s.1898, Ömer Metin, *Milli Mücadele'de Alaşehir*, Kriter Yayınları, İstanbul 2018, s.27 Sadık Sarısaman, "Belgelerin Işığında Kuva-yı Milliye'nin Tanımı", 90. Yılında Milli Mücadele, ATAM Yayını, Ankara 2011, s.28.

99 Aydinel, a.g.e, s. 115, İlkurşun,, a.g.e, s.79-80, Yavuz, a.g.e, s.80, Özcan, a.g.tez, s. 74.

6. Ödemiş Kaymakamı Bekir Sami Bey'in Direnişe İkna Edilmesi

29 Mayıs 1919'da hükümet konağı önünde toplanan Ödemişli yedek subaylar önde Jandarma Komutanı Yüzbaşı Tahir, Topçu Yüzbaşı Rasim(Aktuğ), Hamit Şevket(İnce) Beyler olmak üzere kaymakamlık makamına çıktılar ve burada bir saatten fazla süren bir toplantı gerçekleştirdiler. Tahir Bey daha sonra Hamit Şevket ve Rasim Beyler ile kaymakamın yanına gittiler. Hamit Bey, yolda Şükrü(Konuk) Bey'e rastlamış ve şunları söylemiştir: *"Biz teşkilat için geldik. Şimdi kaymakamın yanına gidiyoruz. İyilikle olmazsa zor kullanarak ama mutlaka mücadeleyi kabul ettireceğiz. Siz ihtiyat zabıtlarına haber gönderin Osmaniye Oteli kahvesinde toplansınlar ve haberimizi beklesinler."* Saat gece yarısına yaklaştığı bir sırada jandarma eri gelerek yedek subayları kaymakamın çağırdığını söyler. Odaya girdiklerinde kaymakamı Bekir Sami Bey'i çok yorgun ve sararmış bir halde vaziyette bulurlar.¹⁰⁰

Hükümet konağında yapılan bu toplantı sonucunda kaymakam Bekir Sami Bey geçte olsa hükümete karşı isyan etmek kararını vermişti. Direniş için destek bekleyen kişiler rahatlamışlardı çünkü artık Ödemiş'te hükümet yetkilileri tarafından engellenmeyecekler, direnişle beraber tehlikede olan şerefleri kurtulacaktı. Artık Kuvayi Milliye teşekkül etmiş, Ödemiş'te geçici bir hükümet kurulmuştu. Böylece açıkça hıyanet halinde bulunan bir hükümete karşı açıkça baş kaldırılmıştı.¹⁰¹

Hükümet Konağı'nda alınan bu karar Kurtuluş ve Ödemiş açısından çok önemli bir karardır. Çünkü koca bir devletin, bu devletin başındaki hükümetin aciz kalıp yapamadığını Ödemiş gibi bir kaza yapıyor, tek başına, güçlü İtilaf devletlerinin işgal kararına karşı çıktığını ilan ediyordu.

Bu toplantı neticesinde Ödemiş Direniş Hükümeti kurulmuş oluyordu ve 29 Mayıs 1919 günü saat 01.00'da şu kararlar alındı:¹⁰²

1- Bugünden itibaren Ödemiş'te Yiğit Ordusu adıyla bir milli teşekkül kurulacak ve başına Ödemiş Jandarma Tabur Komutanı Yüzbaşı Tahir Bey, müşavir ve emir subaylığına Avukat Hamit Şevket ve hareket reisliğine de Jandarma Üsteğmeni Ahmet Rıfat Bey getirilecektir.

2- İstanbul ve İzmir ile Ödemiş'in irtibatı kesilecek, Hükümet Reisi Kaymakam Bekir Sami Bey aynı zamanda cephenin geri hizmet ve ikmal işleri reisi olacak.

3- Şube Reisi Ali Rıza Bey, milli kuvvetlerin levazım reisidir.

4- Hacıilyas köyünün batısındaki sırtlarda milli cephe kurulacak ve Yunan kuvvetlerinin geçmesi engellenecektir.

100 İlkurşun, a. g. h, K113G18B18-s. 182, Coşkun, a. g. e, s. 258, Yavuz, a.g.e, s. 79.

101 İlkurşun, a. g. g, 17 Haziran 1958, s. 4.

102 Aydınel, a.g.e, s. 113-114, Coşkun, a.g.e, s. 257-258, Yavuz, a.g.e, s.79-80, Apak, a.g.e, s.62, Bayar, a.g.e, C.6, s.1902-1903, Güneş, a.g.m, s.99.

5- Ödemiş kazasının köy ve semtlerinde eşkiya halinde bulunan zeybekler düze indirilip, silahlandırılarak ve gerekli ihtiyaçları temin edilerek cephede vazifelendirilecektir.

6- Mevcut yedek subaylar vazifeye davet edilecektir.

7- Fazla miktarda silah ve malzeme temin edilince kadar gönüllülerle idare edilecektir.

8- Adliye, jandarma ve şube depolarındaki silah ve malzeme Yiğit Ordusu Kumandanlığı emrine verilecektir.

9- Bir seyyar hastane tesis edilecek ve Dr. Mustafa Şevket Bey'in nezaretinde İlkurşun Cephesi'ne sevk edilecektir.

10- Aydın ile irtibat maiyetindeki on askeriyle Çolak Yusuf sağlayacaktır.

11- Bu karar kaza, nahiye ve köylerde ilan edilecektir.¹⁰³

12- Yapılacak milli işler ve hareketlere karşı çıkan kişiler derhal kurşuna dizilecektir. Bu kararlar el ve duvar ilanları aracılığıyla tüm halka duyurulacaktır.

Bu kararların alınmasından sonra 17 yedek subay topluca yemin ettiler. Daha sonra kimi yedek subaylar elbise ve donanımlarını almak için dağıldılar. Kimileri de emperyalist güçlerin temsilcilerine gönderilecek protesto telgraflarını, İzmir valiliğine gönderilecek telgrafi ve halka duyurulacak bildirimleri yazmak üzere başlarında Avukat Hamit Şevket(İnce)Bey ile birlikte süvari kışlasında kaldılar.¹⁰⁴Hazırlanan bildirimler İzmir ve İstanbul'da İtilaf Devletleri mümessillerine gönderildi.

Ali Orhan(İlkkurşun), Selim(Örsel), Selim(Kayalar), Aziz(Kurtcebe), Hamdi(Akalın), Muallim Faik ve Nuri Beyler askerlik şubesi deposuna giderek buradaki silahlara el koydular. Savcının karşı koymasına rağmen depoyu açtırarak 1898 modeli 240 adet Alman piyade tüfeği ile yığınlarca sandık cephaneye ve Tüfekçiyef bombalarına el koydular.¹⁰⁵Silahlar Yüzbaşı Tahir Bey tarafından halka dağıtıldı. Mondros Mütarekesi gereğince daha önce Ödemiş'e gelen bir İngiliz ve bir Fransız subayı bu tüfeklerin mekanizmalarını çıkarmış, sandıklara koyup mühürletmişlerdi. Derhal mühürlü sandıklar kırılarak mekanizmalar çıkarıldı.¹⁰⁶Ancak tüfeklerin bir kısmı bakımsızlıktan paslanmıştı. Bu nedenle bazılarının mekanizmaları takılamadığı için hepsi de işe yarar nitelikte değildi.¹⁰⁷Kısa sürede Çeşitli tip ve modelde iki bin kadar silah dağıtılmış

103 İlhan Tekeli-Selim İlkin, *Ege'deki Sivil Direnişten Kurtuluş Savaşı'na Geçerken Uşak Heyet-i Merkeziyesi ve İbrahim (Tahtakılıç) Bey*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1989, s. 109, Selek, a. g. e, s. 290.

104 Bekir Sami imzalı bildiri için Bkz. Apak, a.g.e, s.62, Bayar, a.g.e, C.6 s.1902-1903, ayrıca Ödemiş karşı ilerlemekte olan Yunan birliklerine karşı konulacağına dair bkz; Salahi. R. Sonyel, *İngiliz Gizli Belgelerinde Türk -Yunan İlişkileri 1821-1923*, Remzi Kitabevi, İstanbul 2011, s.166.

105 Süvari Yüzbaşı Ahmed, *Türk İstiklal Harbinin Başında Milli Mücadele*, Ankara 1928, s. 64.

106 İlkurşun, a.g.h, K113G18B18-s. 13.

107 Coşkun, a.g.e, s. 265, Özcan, a.g.tez, s.79.

oldu.¹⁰⁸ 30 Mayıs sabahı ise Emin Atar adlı bir tüfekçi ustası depoya çağrılarak gece yarısına kadar silahların tamiri ile meşgul olmuştur. Bu süre içerisinde 250 martin ve 100 kadar da kasalı mavzer tüfeğinin kol ve mekanizmaları takılmış ve tamiri yapılan bu silahlar tamamen halka dağıtılmıştır. Bu tüfeklerden 143 tanesi Postlu Mestan Efe komutasında Birgi, Bozdağ ve Tekke'den gelenlere verildi.¹⁰⁹

Bunlardan başka Ali Orhan İkkurşun'un da silah arkadaşı olan Etli İmam Camii'nden Şehit Ali Gatban, ne kadar olduğu daha sonra tespit edilememekle birlikte mühim miktarda piyade tüfeğini halka dağıtmıştır ki bunların 135. Nizamiye Alayı'na ait olduğu bilinmektedir. Jandarma Bölük Komutanı Ahmet Rıfat(Kemerdere) Adliye deposuna giderek buradaki depoyu açtırmıştır. Burada bulunan savcı kendisine engel olmak istediye de Ahmet Rıfat Bey kendi eliyle bunları halka dağıtmıştır. Bu dört depodan elde edilen silahların toplam sayısı kesin olarak bilinmemekle birlikte 1500- 2000 arasında olduğu tahmin edilmektedir. Birinci Dünya Savaşı'na katılmış deneyimli kadrolar için halkın silahlandırılması hem fikir planında hem de uygulamada "normal"di. Milli Mücadele dönemi de halka silah dağıtılmasında etkin olan bir faktör de silahların düşmanın eline geçmesinden korkulmasıdır.¹¹⁰

15 Mayıs'ta İzmir işgal edildiğinde İzmir'de, ne şehri esaslı bir şekilde savunabilecek kadar asker ne de silah bulunuyordu. İşgal sadece İzmir ile sınırlı kalmayacak mutlaka genişleyecekti. Böyle kötü bir durumda iken silah ve cephanelerin atıl ve kapalı kalmaları olası değildi. Türk ulusal savaşını gerçekleştirmek için gerekli olan bu cephane ve silahları buldukları yerlerden alıp halkı silahlandırmak için birçok yerde çeşitli girişimlerde bulunuldu. Ödemiş'te de bir direniş gücü oluşturmak için halkı bilinçlendirdikten sonra yapılması gereken ilk iş buydu.

Şunu da dikkate almak gerekir ki, asker kaçakları dolayısıyla da direniş için önemli miktarda silah temin edilmiştir. Ayrıca halkın ve dağdaki zeybeklerin elinde de çeşitli silahlar bulunmakta ve bunların miktarının yine 2000 kadar olması tahmin edilmekteydi.¹¹¹ Bu daha sonra Keles ve Bozdağ gibi yerlerde milli cepheler oluşturulmasından anlaşılmaktadır.¹¹²

108 İkkurşun, *a.g.g*, 17 Haziran 1958, s. 4.

109 Salim Gökçen, *Bozdağ'ın İşgali ve Ali Rıza Paşa Hükümetinin İstifası*, ATAM Yayını, Ankara 2003, s.32-33, İkkurşun, *a. g. h*, K113G18B18-s. 13.

110 Özdemir, *a.g.e*, s.123.

111 Burada şunu da belirtmek gerekir ki İzmir Valisi Kambur İzzet çok önemli bir anda milli başkaldırısı baltalayacak emirler vermiştir. Bundan Ödemiş'te nasibini almıştır. O sırada kazada bulunan hükümet yetkilileri tarafından İzmir'in işgal günü halkın içinde uyanan direniş ateşi mevki sorumluluğu düşünülerek söndürülmeseydi ilk günden tedbir alınacak ve Ödemiş direnişi daha güçlü bir şekilde Yunan kuvvetleri karşısına çıkabilecekti. Ancak Milli kuvvetler zamanında teşekkül edilmediği, aksine gönüllüler engellendikleri için Torbalı ve Manisa üzerine hareket edilememiş 48.000 piyade tüfeği, kamalı ve kamasız 88 top ve önemli milyonlarca mermi Yunanlıların eline geçmiştir. Hüseyin Işık, *a.g.m*, s. 25.

112 İkkurşun, *a.g.h*, K113G18B18-s. 197.

Ödemiş ve çevresindeki halk, düşmanın gelmekte olduğunu haber aldıkları andan itibaren civar köylerden kaza merkezine akın etmişlerdir. Depolardan yetiştirilebildiği kadar silah dağıtılmış daha sonra halk savunma aracı olarak mavzer, martin, av tüfeği, yatağan, büyük bıçak ve hançerler hatta orak, tırpan ve baltalar alarak Yunan kuvvetlerine karşı koymak için hazırlanmıştır.

Depoların açılması, silah ve cephanelere el konması Mondros Mütarekesi'ne ve onu halka zorla kabul ettirmeye çalışanlara karşı bir başkaldırı idi. Burada başlayan bu hareket tüm yurda örnek olmuştur.

Bekir Sami Bey¹¹³, direnişe ikna edildikten bu amaç için yemin edildikten sonra emperyalist güçlerin temsilcilerine ve İzmir Valiliği'ne telgraf göndermiştir.

Bekir Sami Bey'in İtilaf devletleri temsilcilerine gönderdiği 29-30 Mayıs 1919 tarihli telgraf:

"İzmir ve İstanbul'da İtilaf Devletleri Mümessillerine

İnsani düşünceler arasında zaferi temin, adaleti ve hürriyeti vadeden büyük milletlerin necip evlatları, Paris'te sulh konferansının kararı ile ne büyük bir cinayet işlendiğini tahmin ediyorsunuz zannederim.

Bugün burada başlayan galeyamı milli, beni vatanımın perişanlığı, âlemi İslamın felaketi, insaniyetin heyecanları arasında Kuva-yı Milliye kumandanının süngüleri altında yazdığım söz, sizi artık ikaz ederek fazla kanlar akmasına meydan vermeyeceğinize milletinizin, devletin namusu kâfidir.

Muazzam milletlerin âlicenap mümessilleri, akdettiğiniz mütareke, bizim ve sizin namusunuz değimliydi? Biz buna riayet ettik. Siz, bunu ihmal ederek göz yumdunuz. Güzel İzmir'imizi Yunanlıların mülevves ayakları ile çiğnettiniz. Mukaddesatımıza taarruz ettiniz. Şehitlerimiz istihfaf ettirdiniz. Muhafazasını ahdettiğiniz silah ve cephanelerimiz onlara verdiniz. Hükümet muhaberatı müstesna iken resmi telgrafları bile sansüre tabi tuttunuz. Dünyanın her tarafında yükselen Türkün feryadına kulaklarınızı tıkadınız. Hristiyanların canı ve malı insani düşüncelerle galeyana gelen Türk'e bir veditir. Buna emin olunuz. Bu güne kadar süi muamele yapılmadığı gibi bundan

113 Bu telgrafları yazıp ilgili yerlere gönderen Erzurumlu Bekir Sami (Baran) Bey Nif (Kemalpaşa) Kaymakamı iken İzmir Valisi Kambur İzzet tarafından İzmir'in işgalinden sonra (Bekir Sami Bey buraya Vali Bey'e yakınlığı sebebiyle gönderilmişti. Vali İzzet Bey kendine bağlı birini kaymakamlığa atayarak Ödemiş'te direniş için bir ayaklanmayı engellemek istiyordu. Ödemiş'e atanmıştı. Önceleri ulusal direnişe karşı tavır aldı. Ancak Hamit Şevket Bey ve Yüzbaşı Rasim Bey'in telkinleriyle milli direniş için gönüllü kimselere katılıp bu uğurda mücadele vermiştir. Ödemiş'in işgalinden sonra Alaşehir'e, daha sonra İstanbul'a geçmiş, 6 ay işsiz kalmıştır. Sonunda tekrar Anadolu'ya geçerek Miralay Bekir Sami (Günsav) Bey'in yanında Bursa'da bir süre kalmış ve onun girişimleriyle Nallıhan Kaymakamlığına atanmıştır. Kurtuluş Savaşı'ndan sonra ise Kırşehir Valisi olarak görevlendirilmiştir. Bkz. Muhittin Ünal, *Miralay Bekir Sami Günsav'ın Kurtuluş Savaşı Anıları*, Cem Yayınevi, İstanbul, 1994, s. 63-64.

sonrada yapılmayacaktır. Anlamadığınız hakikatler bugün meydana çıktı. Türklük ve Âlemi İslam vazifei medeniyesini göstermeye başladı. Yunan kuva-yı işgalıyesi İzmir'den çekilmediği takdirde bu uğurda bundan sonraki döneceğimiz kanların mesuliyeti size ve temsil ettiğiniz milletlere raci olacaktır. Yirminci asrın cemiyeti insaniyesini yaşatmak sizin vereceğiniz son karara tabidir. Silah patlarsa göreceğiniz netice çok acı ve elim olacaktır. Artık biliniz ki kalem değil silah dönüyor.”¹¹⁴

Bekir Sami Bey'in tavrı, daha sonra yaygınlık kazanacak olan bir tavidir: İstanbul Hükümeti'ni uyarmak, iletişimi sürdürmek, ama artık bu teslimiyetçi politikaya uymayıp, milli direnişin örgütlü faaliyetlerinin bir parçası olarak ortaya çıkmıştır. Bu düşüncesini 29/30 Mayıs 1919 tarihinde İzmir Vilayeti yönetimine belirtirken artık hangi güce tabii olduğunu ve bunun sorumluluğunun İzmir'e Yunan ordusunu çıkarana ve teslimiyete neden olanlara ait olduğunu da belirtmekten kaçınmaz.¹¹⁵

Jandarma Kumandanı Tahir Fethi Bey de 29-30 Mayıs gecesi 17. Kolordu Komutan Vekili Albay Bekir Sami Bey'e çektiği telgrafta yapılan hazırlıkları ve planları aşağıdaki raporla anlatmıştır:¹¹⁶

“1- Bugüne kadar düşmana karşı çıkamayışımızın nedenleri, emir subayınız Rasim Bey'in gelmesiyle ortadan kalktı. Tedarik edebildiğim kuvvetle Kayaköy-Hacılyas-Fata cephe olmak üzere bir bölük tesis edeceğim. Yarından itibaren de sayıları artırıp cepheye süreceğim.

2- Yedek subayları silah altına çağırdım. 15 kadar erimiz vardır.

3- Bu gece Ödemiş Kaymakamlığına, Valilik makamına ve İtilaf mümessillerine ekteki telgrafları çektiriyorum. Sonra da İzmir ile aramızdaki telgraf tellerini tahrip edeceğim.

4- Mümkünse çok seri şekilde bir mitralyöz bölüğü sevk ediniz.

5- Allah'ın yardımıyla Yunan kuvvetlerini ezerek, yok edeceğim.

6- Kumandanımız olarak sizlerle haberleşmeyi Keles kanalıyla tesis edeceğim.”

Ayrıca Ödemiş halkına da üç maddelik bir bildiri dağıtılmış, kaymakamlıktaki toplantıda alınan kararlar böylece halka duyurulmuştur:

“1- Kuva-yı Milliye namıyla saha-i faaliyete ve millete çıkan Türk Kuvvetleri elyevm ordu halini iktisap ettiğinden işbu ordunun namına (Yiğit Ordusu) ismi verilmiştir.

2- Bayındır ve Tire civarında ileri karakol kuvvetlerinin kemali dikkatle vazife-i vataniyesini ifa ediyor. Herkes kemali emniyetle iş ve güçleri ile meşgul olsunlar.

114 İlkurşun, a.g.h, K113G18B18, s. 186, İlkurşun, a.g.g, 27 Haziran 1958, s. 4, Ünal, a.g.e, s. 62-63, Apak, a.g.e, s. 70, Tekeli- İlkin, a.g.e, s. 110.

115 ATASE. İSH, Kutu no :428, Gömlek no: 129, Belge no: 129-59.

116 İlkurşun, a.g.g, 27-28 Haziran 1958, s. 4, Ünal, a.g.e, s. 62, Apak, a.g.e, s. 69, Tekeli- İlkin, a.g.e, s. 111.

3- Herkes Kuva-yı Milliye'nin elyevm kesbettiği kuvvet ve şiddeti ve mücahidi islamiyenin kalplerinde yaşattığı azim ve imanı nazarı dikkate alarak dükkânlarını, ticaretgâhlarını açarak evvelki gibi kemali serbest ile muamelelerine devam etmelidirler".¹¹⁷

Ödemiş halkı bu önlemleri sükûnetle karşılayarak bu konuda ellerinden gelen yardımı yaptılar, halk topyekün bir yürek oldu. Reji(Tekel) memuru Ragıp Bey levazım görevlisi, Hacı Mümtaz Efendi ise milli kuvvetlerin iâşe heyeti başkanı oldular.¹¹⁸

Ödemiş Kaymakamı Bekir Sami Bey bir yandan siyasal nitelikli bir bildiri yayımlarken, öte yandan Dâhiliye Vekâletinden destek bekliyordu. Oysa sonuçta bürokrasi Ona konumunu hatırlatıyordu.¹¹⁹ Sadrazam Damat Ferit Paşa'ya yapılan başvuruda benzer gerekçelerle savsaklandı.¹²⁰

Diğer yandan 25 Mayıs'ta Bayındır'ın, 28 Mayıs'ta Tire'nin Yunanlılar tarafından işgaliyle¹²¹ Ödemiş çok yakından tehdit edilmiş bulunuyordu. Her iki kasaba da direniş göstermemiş, hatta Yunanlılar işgal için davet edilmişlerdir.¹²² Ödemiş'te yaşanacak bir işgale karşı hapisteki mahpusların salıverilmesine dair Dahiliye Nezaretine bir telgraf çekilmiş, Dahiliye Nezareti bu isteği geri çevirmiştir.¹²³ İngiliz istihbarat raporlarında ise eski İzmir Valisi Rahmi Bey'in Yunanlılara karşı Ödemiş'te hazırlık yapılması için kentte 80.000 lira gönderdiği belirtiliyordu.¹²⁴

Kaymakamlıktaki toplantı sırasında Ali Orhan, Selim (Örsel), Selim (Kayalar), Aziz (Kurtcebe), Hamdi (Akalin), Müslüm Faik ve Nuri Beyler askerlik şubesi deposuna giderek buradaki silahlara el koydular. Savcının silahlara el koymasına rağmen Adliye binasındaki depodaki silahlar ve cephane Yüzbaşı Tahir Bey tarafından halka dağıtıldı. Ayrıca jandarmadan ve 135. Alay'ın silah mühimmatları alındı.¹²⁵

117 Tekeli-Selim İlkin, *a.g.e*, s. 111, Özcan, *a.g.tez*, s.82, Yavuz, *a.g.e*, s. 86.

118 Coşkun, *a.g.e*, s. 269, Yavuz, *a.g.e*, s. 86.

119 İlhan Tekeli-Selim İlkin, *Ege'de Sivil Direnişten Kurtuluş Savaşına Geçerken Uşak Heyet-i Merkeziyesi ve İbrahim (Tahatakılıç) Bey*, Ankara 1989, s.280.

120 Selahattin Tansel, *Mondrostan Mudanyaya Kadar*, C.1 İstanbul 1991, s.280.

121 Zeki Saruhan, *Kurtuluş Savaşı Günlüğü*, C. 1, İstanbul 1993, s.282, Nizamettin Karacaebe, *Türk Ulusal Savaşının İlk Parçası*, İstanbul 1940, s.111, Kostos Misailidis, *Küçük Asya Seferi*, Çeviren:S. Karaoğlu, Gnkur HTD Yayınlanmamış Çeviri, 443 Daktilo sayfası s.233-243.

122 Selek, *a.g.e*, C. 2 s.122.

123 BOA, DH/i-UM, Dosya E/52-36.

124 Salahi Sonyel, *Kurtuluş Savaşı Günlerinde İngiliz İstihbarat Servisinin Türkiye'deki Eylemleri*, T.T.K, Ankara, 1995 s.15.

125 İlkurşun, *a.g.e*, s. 93. Dağıtılan silah sayıları konusunda hemen her kaynak farklı rakam vermektedir. Olayların tanıkları bile net sayıları bilmemeleri o anki karışıklıktan kaynaklanmaktadır. Aydın, *a.g.e*, s. 116, Coşkun, *a.g.e*, s.235.

7. Cephe Teşkilatının Kurulması ve Yunan Birlikleri İle Çatışma

Ödemiş askeri depolarındaki silah ve cephanenin temin edildikten sonra, Hacı İlyas sırtlarında kurulacak cephanenin kumandanlığına Ali Orhan Bey seçildi.¹²⁶Bu arada Gökçen Efe'ye yapılan çağrı cevapsız kaldı. O gün cephede ancak 25 kişi toplanabildi. Bunların çoğunluğunu da İhtiyat Zabitanları oluşturmuştur.¹²⁷

30 Mayıs 1919 günü cephedeki hazırlıklar geliştirilirken, Yunan bayrakları ve yeşil dallar ile süslenmiş asker taşıyan Yunanlıların treni istasyona geldi. Ali Orhan Bey Rum makasçı vasıtasıyla işgal komutanına sivillere zarar verilmeden orada askerce dövüşmeyi önerdi. Bu teklif üzerine tren manevra yaparak geriye döndü.¹²⁸ Bu gelişmenin ardından cephede hazırlıklar daha da yoğunlaştı. Ödemiş'ten 60 kadar gönüllü geldi. 31 Mayıs sabahı hükümet önünde toplanan 50 efe ile 3000 gönüllü de Hacı İlyas sırtlarına gitmek için hazırlandı. Bu durum 17. Kolordu Komutanlığına 31 Mayıs 1919 tarihli raporla bildirildi.¹²⁹ Ödemiş'ten bir grup ise, Bayındır'a giderek Yunan birlikleri komutanı Albay Cavelas ile görüşüp, Ödemiş'in bir an evvel Yunanlılar tarafından işgalini istemişlerdir.¹³⁰ Gönüllü Efe grubu içinde de Çerkes Hasan'ın kışkırtmaları üzerine dağılmalar oldu. Yunanlılar'a karşı Tire'de yapılması düşünülen baskın da Gökçen Efe'nin sözünden cayması üzerine gerçekleşmedi.¹³¹ Bu arada Ödemiş'teki gelişmelerden rahatsızlık duyan Ödemiş'i işgalle görevli Torbalı'daki Efsun alayının 2. Tabur Komutanı istihbaratlarına dayanarak Tümen komutanından ısrarla takviye istiyordu.¹³² Takviye olarak İzmir'den Yunan Muhafız Taburu ile Aydın'dan bir batarya trenle Bayındır'a gönderildi.

Zincirlikuyu da Milliye müfrezesi ile çıkan çatışmada 80 kişilik Türk Müfrezesi tutunamayarak bir kısmı Ödemiş üzerine, bir kısmı güneye dağlara doğru çekildi.¹³³ Yunan Birliklerinin gelmekte olduğunu haber alan Ödemişliler ve Ödemiş köylüleri akın akın kasabaya gelmeye başlamışlardı. Kiminin elinde mavzer, martin, av tüfeği; kiminde yatağan, bıçak, hançer, balta, orak ve hatta tirpanlar vardı. Direniş azmi ile dolu bu halk kütlesine yetiştirilebildiği kadarıyla

126 Aydın, *a.g.e.*, s.117.

127 Tahir Bey'in anılarında cepheye katılmayan efe ve zeybeklere karşı bir tepki söz konusudur, İlkurşun, *a.g.e.*, s. 41.

128 İlkurşun, *a.g.e.*, s.92, Aydın, *a.g.e.*, s.118.

129 *TTK. Bekir Sami Arşivi*, Dosya 1, B. 70.

130 Bu heyette Rumların dışında Halim Pertev, Muallim Halil, Ekmekçinin Rifat'ın bulunduğu Ali Orhan İlkurşun'un anılarında belirtilir. İlkurşun, *a.g.e.*, s. 92-101.

131 Bayar, *a.g.e.*, C. 6, s. 1906.

132 Genel Kurmay Başkanlığı Harp Tarihi Dairesi, *Türk İstiklal Harbi Batı Cephesi*, C. 2, 1. Kısım, Ankara 1963, s.94

133 İlkurşun, *a.g.e.*, s. 113, Bayar, *a.g.e.*, C 6, s. 1907, Coşkun, *a.g.e.*, s. 247, Aydın, *a.g.e.*, s.120, Selek, *a.g.e.*, s. 133, A. Şükrü Konuk Gökçen Efe'nin baskına katılmadığını belirtirken, Celal Bayar Gökçen Efe'yi aklamaya çalışır, Bayar, *a.g.e.*, C 6, s. 1906.

silah dağıtıldı.¹³⁴ Yedek subaylar depolardaki silahları halka dağıtırken bir yandan da oluşturulan teşkilatın temelleri atılıyordu.¹³⁵ Süvari Kışlasının üst katında sabaha karşı toplanılan bu odada verilecek olan emirler sabırsızlıkla bekleniyordu. Yunan kuvvetleriyle karşılaşma zamanı oldukça yakındı ve önemli muntıkalar bir an önce tutulmalıydı. Jandarma komutanı Tahir Bey, yedek subayları toplayıp içlerinden birini cephe komutanı seçmelerini söyledi. Sarıgöllü Selim Bey Ahmet Şükrü Bey'i gösterdi. Fakat Ahmet Şükrü ayağa kalkarak Ali Orhan Bey'i işaret etti. Yedek subaylardan Sarıgöllü Selim Mehmet, Ahmet Şükrü, Salih Vecdi, Selim Örsel, Aziz Kurtcebe, Ali Orhan, Hamdi Akalın, Osman Şeref Duygulu, Aydınli Ahmet, muallimlerden de Faik Remzi ve Tatar Nuri beylerle dışarıda harekete hazır bekleyen 12 jandarma eri, cepheyi açmak üzere hemen yola çıkacak olan 25 kişilik kadroyu temsil ediyordu.¹³⁶

30 Mayıs 1919 tarihinde şafak sökerken artık hazırlıklar tamamlanmış, vazifeler alınmıştı ve kaybedecek vakit yoktu. 1919 Mayısının otuzuncu günü Cuma idi ve Ramazanın ilk gününe rastlıyordu. Yedek subaylar ve erler Hacılıyas(İlkkurşun) tepelerini tutmak için erkenden yola çıktılar. İşte o gün iki saatlik bir yürüyüşten sonra güneş doğarken Hacılıyas sırtlarına varılmış ve bu mübarek günde ilk milli cephe mütevazı bir şekilde kurulmuştu.¹³⁷

Ali Orhan Bey cephe kumandanı olarak Ahmet Şükrü Bey'e istasyondaki telgraf makinesinin tahrip edilmesi emrini verdi. Ahmet Şükrü Bey, bu tarihi emri hiç tereddütsüz yerine getirdi. Ali Orhan Bey'in ikinci emri ise bombalarla şimendifer hattının tahrip edilmesiydi.¹³⁸ Ali Orhan Bey, bunun için yedek istihkâm subayı Muallim Şeref Bey'e mevcut bombaları bir araya getirmesini ve şimendifer hattını bozmasını söyledi.¹³⁹ Şeref Bey, Aziz ve Hamdi beylerle çalışarak bombalarla hattı tahrip etmeye çalıştıysa da kullanılan "tüfenkçiyef" bombalarının tahrip gücü çok düşük olduğundan bu iş için yeterli olmadılar. Bunun üzerine orada ele geçirebildikleri saban, sürgü, ağaç kütükleri ve kaya gibi malzemeler hat üzerine yığılarak bir set oluşturuldu. Burada maksat gelecek

134 İlkurşun, *a.g.h*, *TİTE*, K113G18B18-s. 13-14; bu kısım, hatırat içinde bulunan Muammer Lütfi Bahşı'nın Ödemiş Halkevi'nin topladığı vesikalardan yararlanarak yazmış olduğu "İlkkurşun" adlı eserin 7. ve 8. sayfalarından alınmıştır.

135 İlkurşun, *a.g.g*, 27 Haziran 1958, s. 4

136 Halil Dural, *Ödemiş Tarihi*, Yay. Haz: Sabri Yetkin, Ödemiş Belediyesi Kültür Yayınları:1, Ödemiş 2004, s. 42-43, Ali Orhan İlkurşun, *a.g.g*, 19 Haziran 1958, s. 4.

137 İlkurşun, *a.g.g*, 20 Haziran 1958, s. 4, İlkurşun, *a.g.h*, *TİTE*, K113G18B18-2, Yavuz, *a.g.e*, s. 89

138 Başlangıçta İzmir'den Aydın'a uzanan tek bir hat olarak planlanan demiryolu, Torbalı'dan doğuya doğru ayrılan bir koldan Küçük Menderes havzasını takip ederek, bayındır üzerinden Tire'ye kadar yeni bir imtiyaz alınarak uzatılmış ve 1883 yılı Eylül ayında işletmeye açılmıştı. Bu imtiyaza Çatal-Ödemiş hattı dâhil değildi. Ödemişlilerin isteği ve olası zararlara karşı teminat vermeleri üzerine İzmir- Aydın Demiryolunu Tire'ye bağlayan çatal ara istasyonundan Ödemiş'e kadar uzanan 25 km.lik hattın yapımına başlandı. Tireden yaklaşık beş yıl sonra yani 1888 yılı Aralık ayında Ödemiş-Tire hattı bitirilerek işletmeye açıldı. Bekir Keskin, *Belgelerin Işığında Ödemiş Yazıları*, Küçük Menderes Yayınları, Ödemiş-İzmir, 2008, s. 21

139 İlkurşun, *a.g.g*, 19 Haziran 1958, s. 4

olan treni geçici bir süre durdurarak Yunan askerlerini ateş baskınına tutmaktı. Çünkü hat üzerinde bulunan diğer kasabalara, örneğin Torbalı, Bayındır ve Tire'ye trenle gelen birlikler buraya da muhtemelen bu şekilde gelecektlerdi. Bu durum dikkate alınarak tren hattını tutmak çok mühimdi. Böylelikle Yunan kuvvetleri ilk defa ciddi bir direnişle karşı karşıya kalmış olacaktı.¹⁴⁰

Yapılan bu işler, alınan bu önlemler ve direniş hissi sadece Yunan kuvvetlerine karşı değildi. İngilizlerin telgraf makinesinin ve raylarının tahrip edilmesi de bunun göstergesiydi ve Yunan kuvvetlerinin İzmir'i işgalini en çok destekleyen, hatta bunu sağlayan İngilizlerdi. Sadece bununla kalmamışlar Yunanlıların İzmir'i işgal günü ve sonrasında yaşanan vahşete seyirci kalmışlar, gözlerinin önünde cereyan eden hadiseleri önlemek için hiçbir girişimde bulunmamışlardı. İngilizlerin yaptıkları da cezasız kalmamalıydı.¹⁴¹

Hacılyas köyünün yaslandığı tepeden itibaren kuzeye doğru uzanan tepelerin en büyüğü olan dördüncü tepe Ali Orhan Bey tarafından "*Kumanda Tepesi*" olarak adlandırılmış ve Ali Orhan Bey burada mevzilenmiştir. Kendisinin sağındaki tepelerin savunması için Ahmet Şükrü ve Salih beyleri, daha sağda bulunan yüksek Kayaköy tepeleri içinde Sezai Çavuş ile Kara Çavuş'u görevlendirmiştir. Burada sağ cenahı teşkil eden bu son yüksek tepelerin ilk kuvvetleri Kayaköylülerdir. Soldaki tepelere ise yine yedek subaylardan Sarıgöllü Selim ve Osman Duygulu Beyler yerleştirilmiştir. Bu şekilde yerleşen kuvvetler Derebaşı İstasyonu ve Doyrıanlı Çiftliği ovalarına tamamen hâkim durumdaydılar.¹⁴²

Öğle saatlerinde keşif kolundan Aziz ve Hamdi Beyler ellerinde flamalar bulunan bir adamı yakalayıp Ali Orhan Bey'in yanına getirmişlerdir. Bu kişi Derebaşı istasyonu makas memurudur ve telgraf muhaberesi olmadığı için keşfe çıkmıştır. Ayrıca bu kişi Ödemiş'i işgal için Yunan askerinin trenle gelmekte olduğunu söylemiştir. Makas memurunun söylediği gibi Yunan bayrakları ve yeşil dallarla süslenmiş olan tren biraz sonra uzaktan görülmeye başlanmıştır. Ali Orhan Bey, makas memurunu trene göndermiş, Yunan kumandanı memurla konuştuktan sonra tren geriye doğru hareket ederek o gün için bölgeyi terk etmişti.¹⁴³

140 İlkurşun, *a.g.h*, *TİTE*, K113G18B18-s. 2, İlkurşun, *a.g.g*, 19 Haziran 158, s. 4

141 İlkurşun, *a.g.g*, 19 Haziran 1958, s. 4.

142 İlkurşun, *a.g.h*, *TİTE*, K113G18B18-s. 2.

143 Yunanlılar Ödemiş'ten bir direniş bekliyorlardı. Daha önce de kendilerine bu konuyla ilgili istihbaratlar gelmekteydi. Bu nedenle bu bölgeyle ilgili endişeli ve tetikteydiler. "İstavri Yatapulos ile Cavelas'ın kumanda ettikleri 1. ve 38. efzon alayları Torbalı-Ödemiş istikametinde; Aleksis Aşhinas'ın kumandasındaki 4. Alay ise Aydın şehrine sevkolunmuştur. Ödemiş'teki Türkler," Harb ve Darb"ta tecrübe sahibi olduklarından ayaklanabilirlerdi." Bu ifade Celal Bayar'ın Bende yazdım eserinde Yunanlılar Aydın İşgalini Nasıl Anlatıyor? başlığı altında yer almakta ve Yunanlıların, henüz o yöne harekete geçmeden önce dahi Ödemiş'ten bir direniş beklemekte olduklarını göstermektedir. Bkz. Bayar, *a.g.e*, C. 6, s. 125; Yunanlılara Ödemiş hakkında, silah depolarından 8.000 kişiye silah dağıtılmış olduğu, 1.000 kişilik bir kuvvetin gelecek olan Yunan kuvvetlerini beklemekte olduğu şeklinde

30 Mayıs akşamüzeri bu talihsiz olaydan başka bazı olumlu gelişmeler de meydana gelmiştir. Ödemiş'ten Kayıkcıoğlu Molla Hüseyin ile birlikte 60 kadar gönüllü daha gelmiş, Kayıkcıoğlu Molla Hüseyin keşif kıtası durumunda 10 arkadaşı ile Derebaşı istasyonuna gönderilmiştir. Yine akşama doğru Kayaköy'den 10 kadar silahlı gelerek ulusal direnişe katıldı.¹⁴⁴ 30 Mayıs akşamüzeri Sezai Çavuş, Kayaköy'den gelerek, ertesi gün işgali red için Bayındır'a bir heyet gideceğini, heyetin geçmesine mani olunmaması için telefonla emir verildiğini haber verir. Ali Orhan Bey, emrin kim tarafından verildiğini sorarsa da Sezai Çavuş bilmediğini söyler. Gerçektende ertesi gün yani 31 Mayıs 1919 günü 4 Rum ve Ermeni, iki de Türk'ten oluşan bu heyet, bir *drezin*¹⁴⁵ ile gelerek cephenin kenarında durdu. Gösterdikleri vesika Kuva-yı Milliye Kumandanı Kaymakam Halim Pertev Bey imzasını taşımaktaydı. Ali Orhan Bey durumdan şüphelendi ise de gelen emir ve gösterdikleri vesika sebebiyle izin vermek durumunda kaldı.¹⁴⁶ Bayındır'a giden bu heyet işgali red için değil aksine Ödemiş'in bir an evvel işgal edilmesi için Yunan kuvvetlerini davete ve kurulan Kuva-yı Milliye'nin durumundan onları haberdar etmeye gitmişti. Önceden buradaki oluşumdan haberi olmayan ve bu meçhul durumdan endişelendiği için ne yapacağını bilemez bir halde olan Yunan birlikleri artık vaziyeti bildiklerinden ve gerek sayı gerekse teçhizat bakımından Hacı İlyas'ta mevzilenen Türk birliklerinin zayıf olduğunun farkına vardıklarından bir an evvel saldırı için hazırlandılar. Ertesi gün yani 1 Haziran 1919 günü iki tabur Bayındır'dan, bir tabur Tire'den olmak üzere bir alay gücünde bir kuvvetle taarruza geçtiler ve Türk birliklerini hazırlıksız yakalamış oldular.¹⁴⁷

abartılı haberler gidiyordu. Bunun üzerine Yunan Tabur Komutanı 30 Mayıs 1919'da Tümen Komutanına çektiği telgrafla durumu bildirmiş ve takviye istemiştir. Bu bilgiyi edinen Tümen Komutanı, İzmir Muhafız Taburu ile Aydın'dan bir bataryanın trenle hemen Bayındır'a nakillerini, Yunan taburunun da milli kuvvetlerin taarruzunu beklemeyen, derhal taarruza geçmesini emretmiştir. İzmir Muhafız Taburu, 31 Mayıs 1919'da Bayındır'a gelmiştir. Bkz. Coşkun, *a.g.e.*, s. 278, Zafer Çakmak, İzmir ve Çevresinde Yunan İşgali ve Rum Mezalimi, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2007, s. 164.

144 Parlak, *a.g.e.*, s.467, Tekeli- İlkın, *a.g.e.*, s. 112.

145 Drezin: Demiryollarında yol kontrol ve bakımı için kullanılan, insan gücü ile çalışan bir araçtır. Ali Orhan Bey'in hatıralarında "*terazine*" olarak yazılmıştır.

146 Ali Orhan Bey'in durumdan şüphelenmesinin sebebi şuydu: Gösterilen vesikada Kuva-yı Milliye Kumandanı olarak Kaymakam Halim Pertev Bey'in imzası vardı. Ancak Kuva-yı Milliye Kumandanı Yüzbaşı Tahir Bey idi. Ali Orhan bu duruma şaşırıysa da Ödemiş'te alınan bir karar ile bunun mümkün olabileceğini düşündü ve heyetin geçmesine izin verdi. Halim Pertev Bey, daha önce Ödemiş Ticaret Odası'nda yapılan toplantıda Kuva-yı Milliye karşıtı düşüncelerini dile getirmiş, bu tavırla halkın maneviyatı kırmıştı. Fakat Ali Orhan Bey, bu sırada İzmir'de bulunmaktaydı ve orda yaşanan olaylara bizzat şahit olmuştu. Yani Halim Pertev'in olumsuz düşüncelerinden haberdar değildi. Daha sonra vesikanın Halim Pertev tarafından hazırlanıp verildiğini, taşıdığı askeri rütbe ile teğmen Tahsin Efendi'yi kandırarak Halil Hoca'yı (Halil Dural) da heyete dâhil ettiğini ve söz konusu heyetin Ödemiş'in bir an evvel işgal edilmesi için Yunan kuvvetlerini davet için gittiğini öğrenen Ali Orhan Bey, duruma çok üzülmüştür. Ayrıca Tahir Bey'in konu hakkında Ali Orhan Bey'e yazdığı cevabi mektup için bkz. İlkurşun, *a.g.h.*, *TİTE*, K113G18B18-s. 201.

147 İlkurşun, *a.g.h.*, *TİTE*, K113G18B18-s. 2-3, Çakmak, *a.g.e.*, s. 163

31 Mayıs 1919 günü, Ödemiş Jandarma Komutanı Yüzbaşı Tahir F.(Özerk), sağında Hamit Şevket İnce, solunda Jandarma Teğmeni Ahmet Rıfat (Kemerdere) ve arkasında öğretmenler, zeybekler ve gönüllülerden oluşan bir de kafile ile Hacılyas köyüne doğru yola çıktı.¹⁴⁸ Ödemiş'in Yunan kuvvetlerine karşı savunulması için toplanan kuvvetlerin sayısı 300'ü geçmişti.

Postlu Mestan Efe'de kuvvetlerimize moral vermek için emrindeki 100 atlı ile buradaki cepheye kadar gelip bir geçit resmi yapmış daha sonra yeni kurulmakta olan Salihli cephesine gitmek üzere Ödemiş'e dönmüşlerdir.¹⁴⁹ 31 Mayıs sabahı Hükümet binası önünde toplanan 50 efe ile 300 gönüllü Hacılyas sirtlarına gitmek için hazırlanmışlarsa da, sonradan bundan vazgeçilmiştir. Ancak yine o gün Doktor Mustafa(Bengisu) Bey, bir sahra hastanesi kurarak cephe gerisinde önemli bir hizmeti yerine getirmiştir.¹⁵⁰

Zincirlikuyu, Kahrat kasabası ile Tire arasında bulunuyordu ve yüz yıllık bir çınar ile bir kuyudan ibaretti. 31 Mayıs gece yarısına doğru Yiğit Ordusu Komutanı Tahir Bey, yedek subay Ahmet Şükrü(Konuk) Bey'i yanına çağırarak Gökçen Hüseyin Efe ile mutabık kalındığını, Tire'ye Boynuyoğun köyünden sabah saat 06.00'da Gökçen Efe'nin baskın yağaacağını 80 kişi ile Zincirlikuyu'ya giderek Tire'ye ovoidan girilmesini istedi. Bu emir üzerine, birkaç saat Hacılyas'ta alıkonulan bu kuvvet, gecenin geç vaktinde Yunan birliklerinin Tire tarafından yapacağı taarruzu karşılamak üzere Ahmet Şükrü (Konuk) ve Salih Vecdi komutasında, Tire ilçesi sınırında bulunan Zincirlikuyu mevkiine doğru yola çıktı.¹⁵¹

Müfreze efradı istenilen yere vaktinde yetişebilmek için üzerlerinden hiçbir giysilerini çıkarmadan Küçük Menderes nehrinden geçtiler. Fakat Tire'den gelen yol(Kahrat) ile Hacılyas köylerinden gelen yolun birleştiği noktaya vardıklarında oralık iyice ağarmaya başlamış üstelik Gökçen Efe'nin baskınını bekledikleri halde hiçbir silah sesi duyulmamıştı. Bunun için daha fazla ileri gitmeyi tehlikeli bulan Müfreze Komutanı Ahmet Şükrü(Konuk) Bey, vaziyeti bir rapor ile Kuva-yı Milliye Komutanı Tahir(Özerk) Bey'e bildirdi. Tahir Bey, baskının ertesi gün yapılacağını bulunulan yerde kalınmasını ve müfreze için erzak gönderildiğini yazan emri gönderdi. Bunun üzerine müfreze büyükçe bir çınarın altında gelecek bir emri beklemek üzere konakladılar. Ahmet Şükrü(Konuk) Bey, çınar ağacına etrafta bir tehlike olup olmadığını gözlemek için bir gözcü çıkardı.¹⁵² Ancak efradın içinden Ödemişli Pabuççu İbrahim adında biri, Giritli olduğundan Rumca bildiğini ve Tire'de bulunan Yunanlıların

148 Bayar, a.g.e, C.6, s.121.

149 Muammer Lütfi Bahşı, Ödemiş Cephesinde Atılan İlk Kurşun, s. 27, Salim Gökçen, *Bozdağ'ın İşgali ve Ali Rıza Paşa Hükümetinin İstifası*, ATAM Yayını, Ankara 2003, s.32-33.

150 Coşkun, a.g.e, s. 260 ve 273, Özcan, a.g.tez, s. 101-102.

151 İlkurşun, a.g.h, TİTE, K113G18B18-s. 217, Muammer Lütfi Bahşı, a.g.e, s. 27, Coşkun, a.g.e, s. 279-280, Yavuz, a.g.e, s. 91.

152 Mehmet Başaran, *Tanzimattan Cumhuriyet'e Tire*, Dokuz Eylül Yayınları, İzmir 2000, s.37-38, İlkurşun, a.g.h, TİTE, K113G18B18-s. 21, Coşkun, a.g.e, s. 281.

kuvvet durumları hakkında bilgi toplamak üzere vazife istediğini söyleyince kendisi bu iş ile görevlendirildi. Efrattan Dellal Kadir de Pabuççu İbrahim ile birlikte hareket etti. Fakat bunlar çok geçmeden önlerinde bir toz bulutunun yükselmekte olduğunu ve az sonra da Yunan kuvvetlerinin gelmekte olduğunu gördüler ve hemen geri dönerek, yerinde bir hareketle müfrezenin dikkatini çekmek için iki el silah attılar. Soluk soluğa, etrafı dikkatle gözetlemekte olan müfrezenin olduğu yere ulaşan bu iki kişi Yunan kuvvetlerinin gelmekte olduğunu, o iki el silahı tehlikeyi haber vermek için attıklarını, derhal mevzi almak gerektiğini bildirdiler.¹⁵³

İlk şaşkınlık geçtikten sonra Şükrü Bey 80 kişilik gücünü gruplara ayırarak Küçük Menderes ırmağı ile soldaki tepeler arasında yaydı ve emir verilmeden kimsenin ateş etmemesini söyledi. Yunan efzonları iyice yaklaşınca Ahmet Şükrü Bey tarafından ateş emri verildi.¹⁵⁴

1 Haziran 1919 Pazar günü, Tire'den Ödemiş istikametine gönderilen 2 Yunan efzon bölüğü ve yerli Rumlardan atlara bindirilen 200 kişiden oluşan bir kuvvet ile Zincirlikuyu'daki Türk kuvvetleri arasında saat 08.30'da savaş başladı.¹⁵⁵ Yunanlılar hem sayı hem de cephaneye bakımından oldukça üstün durumdaydılar. Burada iki saat süren şiddetli bir çarpışma yaşandı ve Yunanlılar epey zayıf verdiler.¹⁵⁶ Yunan birlikleri Türk kuvvetleri geri çekildikten sonra takip etmemişlerdir. Yunan kuvvetlerinin burada çok telefata verdiği ve ölümlerini 14 araba dolusu geri götürdükleri o semt köylülerinin şahitlikleri ile sabit olmuştur.¹⁵⁷ Yunanlılar arabalar içindeki ölümlerinin görülmemesi Türk halkı tarafından bilinmemesi için arabaların üzerlerini otlarla örtmüşlerdir.¹⁵⁸ Bunun sebebi Türklerin maneviyatının yükselmesini önlemektir. Zincirlikuyu da çarpışmalar devam ederken aynı anda Yunanlılar üstün kuvvetleriyle Cavelas komutasında Hacı İlyas tepelerine doğru ilerlediler. Cephenin hemen gerisinde Dr Mustafa Bengisu tarafından oluşturulan Sahra Hastanesi yaralıları için görev yapıyordu.¹⁵⁹ 15-16 yaşındaki çocukların dahi yer aldığı çarpışmalarda tutunamayan Türk kuvvetleri geri çekildiler.¹⁶⁰

8. İlkurşun Muharebesi

1 Haziran 1919 günü saat 09.00 da bir tabur Yunan askerinin Bayındır yönünden avcı halinde ilerleyerek Hacı İlyas sırtlarına doğru geldiği görüldü.

153 İlkurşun, *a.g.h*, *TİTE*, K113G18B18-s. 217.

154 Coşkun, *a.g.e*, s. 281.

155 Selanikten İzmir'e 27 Mayıs'ta ulaşan İzmir Muhafız Taburu isimli Yunan birliği Ödemiş'te yaşanan direniş üzerine Ödemiş'e gönderilmiştir. Tekeli -İlkin, *a.g.e*, s.113.

156 Muammer Lütfi Bahşı, *a.g.e*, s. 27-28

157 İlkurşun, *a.g.h*, *TİTE*, K113G18B18-s. 3; Ayrıca Behiç Galip Yavuz'un eserinde ölü ve yaralıların 16 arabaya konularak Tire'ye taşındığı yazılmaktadır. Bkz. Yavuz, *a.g.e*, s. 92.

158 Coşkun, *a.g.e*, s. 282.

159 Kaya Bengisu, *Koca Doktor Mustafa Bengisu*, İzmir 1993, s.31.

160 İstiklal Harbi Gazetesi, 2 Haziran 1919, Ali Fuat Cebesoy, *Milli Mücadele Hatıraları*, İstanbul 1953, s.137, Selçuk, *a.g.e*, C.2, s.120, Kaygusuz, *a.g.e*, s.174,

Kayıkçı Molla Hüseyin komutasında ileri sürülen küçük bir müfreze Yunan avcı hatları önüne dikilerek ayakta ateşe başladı. Bu cüretkarane savaş karşısından Yunan kuvvetleri sollarına dönerek Derebaşı Köyü'nün önündeki Dereköy çukuruna doğru kaçtılar.¹⁶¹ Yunan kuvvetlerinin buraya kanalize edilmesi, arazinin tabii savunma gücünden istifade edilerek yapılacak savunmayı daha da kolaylaştırmıştı.¹⁶²

Bu sırada Ali Orhan Bey, yedek subay Mahmut Bey ile Kayıkçıoğlu Molla Hüseyin'in Müfrezesine cephaneye yolladı.¹⁶³ Harekât ve düşman saldırısı Kayaköy'ün egemen tepelerine yöneldi.¹⁶⁴ Yunan kuvvetleri Koşu Durağı ile Meşeliler Tepesi arasında saldırıya geçti. Diğer bir Yunan Birliği ise Derebaşı Köyü'nün batısında toplu durumda ilerleyerek Meşeliler tepesine doğru yürüyüşe başladı. Böylece Yunan birlikleri iki yönden saldırıya geçmişti. İlk Yunan birliğinin saldırı yönü kuzeydoğu, ikincisinin ise tam doğu yönüne doğrudu. Muharebe Ödemişlilerin top gibi ses çıkaran makineli tüfeklerini ateşlemesi ile başladı. Kuva-yı Milliyeciler hâkim tepeleri tutmuşlardı, Yunanlılar ovada ilerliyorlardı. Sayılarının iki bin kadar olduğu bilinen Yunan birlikleri hafif ve ağır makineli tüfeklerle Ödemişlilerin ateşine karşılık verdiler. Sabah saatlerinde başlayan çarpışma ikinci vaktine kadar üstün bir Yunan taarruzu ile devam etti. Öğle vaktinde, Kuva-yı Milliye Komutanı Yüzbaşı Tahir Bey ile Avukat Hamit Şevket Bey yanlarında Çerkez Hasan çetesiyle beraber cepheye geldiler. Çerkez Hasan çetesi savaşa katılmakta nazlanıyordu. Hatta olumsuz davranarak cepheyi terk etti.¹⁶⁵ İkinci vakti Yunan kuvvetlerinin bir kısmı Ali Orhan Bey'in bulunduğu tepeye saldırdılar.¹⁶⁶ Buraya sonradan sevk edilen Çerkez Hasan ve arkadaşlarının muharebe meydanını terk ederek kaçmaları Yunan taarruzlarının inkişafını hızlandırdı.¹⁶⁷ Tüm bu olumsuzluklar nedeniyle Hacılıyas'daki direniş kuvvetlerimiz, adım adım geri çekilmek zorunda kalmışlardır. Bu suretle Yunan kuvvetleri 1 Haziran 1919 günü akşama doğru Ödemiş'i işgal etmişlerdir.¹⁶⁸

Yunan kuvvetleri kendi kaynaklarında burada 1 ölü ve 7 yaralı verdiklerinin kaydetmişlerdir. Türk kuvvetlerinin ise 1 şehit ve 20 yaralıdır.¹⁶⁹ Ali Orhan Bey'in anlattıklarına göre burada da Yunanlıların kayıpları az olmamıştır ancak Yine Türklerin maneviyatını yükseltmek istemediklerinden ölü ve yaralı sayılarını tam olarak belirtmemiş olma ihtimalleri yüksektir. Yunanlılar burada vermiş oldukları kayıpların acısını çıkarmak için daha sonra Çatal, Hacılıyas ve Kayaköy gibi yerleşimleri yakmışlardır.¹⁷⁰

161 İlkurşun, *a.g.h*, *TİTE*, K113G18B18-s. 3 ve 4, Aydınel, *a.g.e*, s. 120, Coşkun, *a.g.e*, 283.

162 Aydınel, *a.g.e*, s. 120, Coşkun, *a.g.e*, 283, Güneş, *a.g.m*, s. 100.

163 Coşkun, *a.g.e*, s. 283.

164 Aydınel, *a.g.e*, s. 120, Özcan, *a.g.tez*, s.106.

165 *Türk İstiklal Harbi Batı Cephesi*, II/I, s.93, Güneş, *a.g.tez*, s.37, Aydınel, *a.g.e*, s.119, Coşkun, *a.g.e*, s. 284.

166 Özcan, *a.g.tez*, s. 106, Coşkun, *a.g.e*, s. 285.

167 Aydınel, *a.g.e*, s. 120.

168 *Türk İstiklal Harbi Batı Cephesi*, II/I, s.93-94, Çakmak, *a.g.e*, s. 165.

169 Coşkun, *a.g.e*, s. 285, Armağan, *a.g.e*, s. 228.

170 *İstiklal Harbi Gazetesi* 2 Haziran1919, Çakmak, *a.g.e*, s. 165.

9. İlkurşun Direnişi'nin Tarihteki Önemi

Halkın silahlandırılarak Yunan kuvvetlerinin ileri harekâtına engel olmaları Yunanlıların işine gelmiyordu. İzmir'e yaptıkları çıkarma harekâtında olduğu gibi hiçbir yerde direnişle karşılaşmak istemiyorlar ve de ummuyorlardı. Yunanlıların karşısına ilk olarak İlkurşun'da milli bir kuvvet çıkmış ve canını dişine takarak topraklarını işgal ettirmemek kaygısıyla savaş vermiştir.¹⁷¹ Türk ulusunun işgale halk desteği ile katıldığı bir onur savaşı özelliği taşıyan Hacılyas Direnişi, kalabalık Yunan askerlerine karşı, asker, halk ve efe işbirliği olarak tarihe geçen şanlı bir direnme eylemidir.¹⁷²

İstiklal Savaşı'nın ilk hamlelerini yapan kahramanlarımızdan Milli Ordu Müftüsü ve Sabık Aydın Milletvekili Sayın Esat İleri İlkurşun'un önemini şu şekilde vurgulamıştır:

*"Düşman kollarını sallaya sallaya her tarafı işgal etmişti. Yalnız, evet yalnız kahraman Ödemişliler bu zilletle aziz vatana karşı itilaf devletlerinin o hainane hareketlerine ve İstanbul Hükümetinin bu işgale karşı göz yummasına tahammül edemediler. Haki pakine altı yüz yıl mukaddem aşağı İzmir kalesini zaptetmek için harp ederken şehit düşen Omurbey'in ve babasının ve kardeşlerinin metfun buldukları yerlere düşmanı ayak bastırmamak üzere ayaklanan Ödemiş evlatlarından Hamit Şevket, Ali Orhan ve jandarma Yüzbaşısı Tahir gibi emsali nadir kahramanlar İlkurşun adı verilen Hacılyas civarından düşman kuvvetlerine karşı gelmişler, büyük kahramanlıklar göstermişler, milli tarihimize şerefli sahifeler açmışlardır."*¹⁷³

Ali Orhan İlkurşun ise Hatıratında bu olayın önemini şu şekilde yazmıştır:

Ödemiş ovalarını inleyen gümüşlü martinlerin ilk kurşunları düşmanın kin ve habaset dolu bağırnı yakar ve delerken oradan fıskırarak kıvılcımlar, istiklal savaşı ateşini tutuşturacak ve Türk milletinin bütün fedakâr çocukları birbirleriyle kahramanlık yarışlarına girişerek ve çaylar gibi kanlarını akıtarak gafil düşmanı diz çöktürünceye, yere serinceye ve boğuncaya kadar dögüşeceklerdi..."¹⁷⁴

Aydın Milli cephesinde Milli Menderes Alayı Kumandanlığını yapmış bulunan Jandarma Albayı Nuri Vural Bey, Ali Orhan Bey'e yolladığı mektubunda şöyle demektedir:

*"...İstiklal savaşı ateşinin tutuşmasında ilk kibrit vazifesini kimin yaptığı ve nerede olduğu hakkındaki bilgilere gelince: Bu ateşin ilk fıskırma yerinin Ödemiş olduğu ve İlkurşunun da Hacılyas tepesinden atıldığı kanaatindeyim."*¹⁷⁵

171 Talat Yalazan, *Türkiye'de Yunan Vahşet ve Soykırımı Girişimi*(15 Mayıs 1919-9Eylül 1922), ATASE Yayınları, Ankara, 1994, c. 1, s. 54.

172 Özcan, *a.g.tez* ,s.107, Armağan, *a.g.e*, s. 228.

173 M. Esat İleri'den Ali Orhan Bey'e, İlkurşun, *a.g.h*, TİTE ,K113G18B18-s. 176.

174 İlkurşun, *a.g.h*, TİTE, K113G18B18-s. 102.

175 Özcan, *a.g.tez* ,s. 108, İlkurşun, *a.g.g*, 22 Haziran 1958, s. 4

İlkkurşun savaşının tarihteki en büyük önemi şüphesiz onun halkın eseri olmasıdır. Milyonluk ordularla vukua getirilmiş değildir ancak asıl büyüklük tarihi hadiseyi yaratan kuvvetin taşıdığı gaye ve önlemeye çalıştığı felakettir. Bu açıdan bakılınca bu direnişle birlikte memleketin diğer taraflarındaki halk bunu haber almış ve direniş için ayaklanmıştı. Yani diyebiliriz ki Kurtuluş Savaşı'nda halkın desteğinin sağlanmasında İlkkurşun direnişinin büyük önemi olmuştur. Direniş halktan gelmiş, Kuva-yı Milliye'nin ilk muharebesi üstün Yunan kuvvetlerine karşı burada verilmiştir. Bu örnekler ve tanıklıklar da göstermektedir ki, milli direnişin ilk çekirdeği burada yani Ödemiş'te atılmıştır.¹⁷⁶

Tarihe İlkkurşun Muharebesi olarak geçen bu çatışma Ödemiş adını bağımsızlık savaşında önemli bir yere yazdırırken, pek çok araştırma da bu direnişin Milli Mücadele ruhunu ateşlediğini ifade etti.¹⁷⁷

10. Ödemiş'in İşgali

Kuva-yı Milliyecilerin Hacı İlyas tepesinden geri çekilişinden sonra Yunan ordu birlikleri Yunan ordu birlikleri yürüyüşe geçti. Yukarıda bahsedildiği gibi Ödemiş'e girmeden önce kendilerine direniş gösterilen Çatal, Hacı İlyas ve Kayaköy'ü yaktılar. Buralarda yağma tahrip ve katliamda bulundular.¹⁷⁸

1 Haziran 1919 tarihinde Yarbay Cavelas komutasındaki Yunan kuvvetleri az sayıda bulunan Ödemiş'in "Yiğit Ordusu"nu yenilgiye uğratarak önce Çatal, Hacı İlyas ve Kayaköy'de yangın, yağma, tahrip ve katliamlarda bulunarak yaklaşık Ödemiş'e 4 bin Rum'un sevgi gösterileri arasında girdiler.¹⁷⁹ Yerli Rumların kılavuzluğuyla Yunanlıların Ödemiş'e girmeleri ve kazayı işgal

176 Selek, *a.g.e.*, c. 1, s. 201.

177 İlkkurşun muharebeleri ve Ödemiş direnişi bkz., Coşkun, *a.g.e.*, s. 251, ayrıca ilk kurşun hakkında yazılanlar için Yavuz, *a.g.e.*, s. 90-97. Buradaki direnişi ebedileştirmek için Ödemişliler bir de anıt dikmişlerdir. Ödemiş Türk Ocağının sağladığı kaynaklarla yapılan Anıt 1925 yılında İzmir Valisi İhsan Paşa'nın katıldığı bir törenle açılmıştır. Hacı İlyas tepesindeki anıtın öyküsü için Bkz. Kaya Bengisu, *Koca Doktor Mustafa Bengisu*, Savaşın Askeri, Barışın Hekimi, Cumhuriyetin Şehircisi, BAB Yayını: 1, İzmir 1993, s.129-130, Ayrıca Cephe Komutanı Ali Orhan Bey soyadı olarak buradaki çatışmalardan esinlenerek İlkkurşun'u alırken, Hacı İlyas köyünün ismi de İlkkurşun olarak Cumhuriyetin ilk yıllarında değiştirilmiştir. Yavuz, *a.g.e.*, s. 96-97.

178 ATASE . Kl.72, Ds.242-273, F.1-5, Hamdi Baytulluoğlu, " Milli Mücadele Başlıyor", BTTD, C.III, S.13, Ankara 1968, s.13, Mustafa Turan, *Yunan Mezalimi (İzmir, Aydın, Manisa, Denizli 1919-1923)*, ATAM Yayını, Ankara 1999, s.122, Coşkun, *a.g.e.*, s. 285, Güneş, *a.g.m.*, s.100-101.

179 Bu tarihte 4 bin Rum bulunması mümkün değildir. Büyük bir olasılıkla Bayındır ve Tire'den gelenlerle birlikte bu sayı ortaya çıkmıştır. Bezmi Nusret Kaygusuz, *Bir Roman Gibi*, İzmir 1955, s. 174, Kostas Misailidis, *Küçük Asya Seferi*, Çev; S. Karaoğlu, Genelkurmay HTD, (Yayınlanmamış Daktilo Metin) ATASE İhtisas Kütüphanesi , s. 236, General Nider, *Küçük Asya Harekati*, I. Devre 1919-1920 I. Kısım Çeviren: Lefter Ksontopulos Genel Kurmay HTD, Midilli Ahmed, *Türk İstiklal Harbinin Başında Milli Mücadele*, Ankara 1928 s. 65, Tanas Hrisohos, *Yunan Süvarisi, Küçük Asya Türk İstiklal Harbi*, Batı Cephesi C. 2, I. Kısım s.94.

etmeleri daha kolay bir şekilde gerçekleşmiştir.¹⁸⁰ Ödemiş Müftüsü Hacı Hüseyin Efendi ve Rum Papazı, gelen Yunan birliklerini Ödemiş'in çıkışındaki Hacı İbrahimioğlu bahçesinin karşısında karşılayarak işgal komutanına "Ödemiş'te talan ve katliam olmaması" ricasında bulundular. Yunan taburu akşam ezanı zamanı Ödemiş'e girerek Rumların oturduğu, şimdiki Uzun Sokak denilen sokakta yerli Rumların "Zito: Yaşasın" nidaları içinde gösteri yaptılar ve eski Türk kışlasına yerleştiler.¹⁸¹ Karargâh binası ise Eski Zirai İdadi(eski ortaokul) binası yapıldı.¹⁸² İşgalin ilk üç günü Ödemiş'te büyük bir sessizlik hâkim oldu. Yunanlılar, kimsenin Yunan askerlerine karşı çıkmamasını telkin etmişti.

Yunanlılar işgalin üçüncü günü yerli Rumların da kıskırtmalarıyla evlerde silah aramaya başladılar. Tanınmış kişileri toplayarak silahları teslim etmelerini söyleyerek ölüm durumuna getirinceye kadar dayak ve işkence uyguladılar.¹⁸³ Silah aramak bahanesiyle evlere giren Yunanlılar, kaza halkından yüzden fazla kişiyi iplerle koltuklarının altından asarak dövmüşlerdir. Bu esnada yerli Rumlar da Yunanlıların bölgede yaptıkları işkence ve mezalimlere iştirak etmişlerdir. Yunanlılar, Rumların gösterdikleri Türklerin malına, canlarına, ırz ve namuslarına tecavüz etmişlerdir. İşgalden sonra Ödemiş'te Rumlar, rahat durmayarak çete faaliyetlerine girişmişlerdir. Bu Rum çeteleri Türklere yönelik yağma, hırsızlık ve katliam olaylarını sürdürmüşlerdir. Nitekim 57. Fırka Komutanı Şefik Aker, Harbiye Nezareti'ne gönderdiği 27 Mayıs 1919 tarihli şifreli telgrafta "Ödemiş'teki Rum çetelerinin faaliyetlerinin durdurulmasını" istemiştir.¹⁸⁴ Yunan kuvvetleri ise işgali Ödemiş yöresi etrafına yaydıkça ele geçirdikleri köy ve kasabalarda yakaladıkları direnişçileri öldürdükleri gibi sivil halka da eziyet ettiler. Yunanlılar genellikle gizli öldürme siyaseti izlemişlerdir.

Kaymakam Bekir Sami Bey kasabayı terk ettiğinden halkın liderliğini Müftü Hacı Hüseyin Efendi üstlendi. Müftü Hüseyin Efendi, işgal komutanı ile görüşerek Ödemiş'in Müslüman halkına zulüm edilmemesi, ibadet serbestisi tanınması, günlük işlerine rahatlıkla gidebilmeleri konularında söz almıştır. Komutan bunun üzerine "herkesin serbestçe dışarı çıkıp dolaşmaları ve dükkânlarını açmaları" için ilanatta bulundu. Yunan askerlerinin güvenliğini sağlamak açısından her Müslüman evinin kapısı üzerine lamba yakılması emredildi. Yunanlılar mahkemeler kurdular ve yarısı Türklerden, yarısı Rumlardan hâkimler atadılar. Ancak Ödemiş halkı Yunan işgaline engel

180 Nilüfer Erdem, *Yunan Tarihçiliğinin Gözüyle Anadolu Harekatı (1919-1923)*, Derlem Yayınları, İstanbul 2010, s.205, *Türk İstiklal Harbi Batı Cephesi*, II. Cilt, I. Kısım, s. 91-103, Güneş, a.g.tez, s.38, Armağan, a.g.e, s.218.

181 Coşkun, a.g.e, 286, Çakmak, a.g.e, s. 165, Güneş, a.g.m, s.101, Yavuz, a.g.e, s. 94

182 Okul Yunan işgali boyunca askeri karargâh olarak kullanılmıştır. (1919- 1922) 20 Haziran 1919 Cuma günü Yunan işgalinde bulunan Ödemiş, Yunan kuvvetlerinin yerleştirildiği Mekteb-i İdadi binasından ayrılmadıklarından öğrencilerin imtihanları yapılamamıştır. İlgililerin bu husustaki müteaddid müracaatlarına da Yunan makamları cevap dahi vermemişlerdir. Bkz. Coşar, a.g.g, 20 Haziran 1919, Turan, a.g.e, s. 126.

183 Coşkun, a.g.e, s. 286.

184 Aker, a.g.e, C.1, s.104, Çakmak, a.g.e, s. 165.

olamasa da onları çiçeklerle karşılamamış, işgali kabul edip oturmamış ya da bir kurtarıcı beklememiş; bir süre sonra harekete geçerek Halkapınar, Bozdağ, Kaymakçı, Bademli, vb. yerlerde yeni cephele, yeni direniş kuvvetleri oluşturarak bu esarete karşı çıkmışlardır.¹⁸⁵

Sonuç

Anadolu'nun işgaline karşı ilk kurşun Hatay'ın Dört Yol ilçesinin Karakese köyünde, Fransız askerlerinin tacizlerine dayanamayan köylüler tarafından Fransızlara karşı atılmıştır. İzmir'in işgalinde de Hasan Tahsin Yunan bayrağını taşıyan askeri vurmuştur. Ayvalık'ta da Ali Çetinkaya Ayvalığın işgal edilmesine izin vermemiştir. Urla olaylarında da, Rum/Yunan çetelerine karşı, Osmanlı askerinin yanında Urla'lı gönüllüler savaşımıştır. Ancak, Ödemiş'in Hacı İlyas köyü sırtlarında Yunan ordusuna karşı Ali Orhan (İlk kurşun) komutasında gönüllü köylü, efe ve birkaç yedek subaydan oluşan ilk kuvayi milliye grubunun direnişi Milli Mücadelenin ilk kitlesel direnişidir. Bu açıdan önemlidir. Askeri depoda bulunan silahlar halka dağıtılmış ve bir halk savaşı olarak Yunan ordusuna karşı direniş başlatılmıştır. Bunun için şimdi İlk Kurşun ismini alan Hacı İlyas köyü yakınlarındaki çatışma "İlk Kurşun Savaşı" olarak Milli Mücadele tarihine geçmiştir.

Milli Mücadele tarihi içinde Kuva-yı Milliye deyiminin ilk kullanıldığı Mayıs 1919 sonu itibarıyla Ödemiş olmuştur. Ödemiş'te Kuva-yı Milliye'nin oluşmasından ve yapılan ilk silahlı muharebeden sonra Yunan ilerleyişine karşı müdafaaya geçme cesareti artmıştır. Diğer bölgelerde de teker teker Kuva-yı Milliye birlikleri birbiri ardına kurulmaya başlanmış, örneğin Mustafa Bey komutasında Alaşehir, Yörük Ali Efe komutasında Aydın, Hamdi Bey komutasında Ayvalık, Yüzbaşı Kemal komutasında da Balıkesir Kuva-yı Milliyeleri kurulmuştur. Ödemiş çarpışması Batı Anadolu'da nizami ordu güçleri dışında milis ve efelerden oluşan Kuva-yı Milliye birliklerinin Yunan birliklerine ilk karşı koyuşu olarak değerlendirilebilir. Ödemiş direnişi, o günün zor iletişim koşullarına karşı hızlı bir şekilde tüm Anadolu'ya yayılmış ve işgale karşı direnmenin moral açıdan da önemli bir sembolü olmuştur. Ancak bu çatışma pek çok araştırmacı tarafından belirttiği gibi bir süreklilik göstermemiştir. Ödemiş'te Kuva-yı Milliye bünyesinde ilk çarpışma olarak sayabileceğimiz direniş, kısa süreli olmasına rağmen, bu durumdan haberdar olmayıp bunu sürekli bir direniş hali sanmaları yüzünden Akhisar'daki milli mücadele taraftarlarının direnişe kalkışma cesareti bulmaları açısından olumlu etki yapmıştır. Kuva-yı Milliye'nin işgal güçlerini yıpratma ve geciktirme işlevini çok açık olarak Ödemiş'te kurulan Yiğit Ordusu adlı Kuva-yı Milliye birliğinde görebiliyoruz.

185 Coşkun, a.g.e, s. 286, Yavuz, a.g.e, s. 95.

KAYNAKÇA

I. Arşiv Yayınları

Genelkurmay Başkanlığı ATASE ARŞİVİ

ATASE, İSH, K.33, G.132, B.132-1

ATASE, İSH, K.58, G.94, B.94-2

ATASE, İSH.1, KN:11, GN:2, BN:2-1, BT: 2.1.35,

ATASE, İSH, Kutu no :428, Gömlek no: 129, Belge no: 129-59

ATASE, Kl.72, Ds.242-273, F.1-5

Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Başbakanlık Osmanlı Arşivi

BOA, DH.EUM. 6.Şb, 48/67

BOA, DH.EUM.6. Şb. 52/50,

BOA, DH.EUM.ADL. 44/63

BOA, DH.EUM.AYŞ, 1/74,

BOA, DH.EUM.AYŞ., 2/65

BOA, DH.EUM.AYŞ. 3/88,

BOA, DH.EUM.AYŞ., 4/52

BOA, DH.EUM.AYŞ., 6/69.

BOA, DH.EUM.AYŞ. 6/82.

BOA, DH.EUM.AYŞ, 65/16.

BOA, DH.İ.UM., 19-04/1-10.

BOA. DH/i-UM E/52-14.

BOA,DH/i-UM, E/52-36.

BOA, DH.ŞFR., 92/324.

Türk Tarih Kurumu Arşivi

Hamid Şevket İnce'nin Anıları Tevfik Bıyıklıoğlu Arşivi Türk Tarih Kurumu
Dosya No:141

Bekir Sami Arşivi, Dosya 1 B. 70.

Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Arşivi

İLKURŞUN, Ali Orhan, *Milli Mücadele'de Ege Bölgesi ve İlkurşun*, Ankara
Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Arşivi Yayınlanmamış
Hatıralar, 93/27-284.

TİTE, K113G18B18

II. Süreli Yayınlar

Ahenk,

Anadolu

Askeri Tarih Araştırmaları Dergisi

Belgelerle Türk Tarihi Dergisi

Efe

Ege Ekspres

Hukuk u Beşer

İleri

İstiklal Harbi Gazetesi

Köylü

Müsavat

Uluslar arası Sosyal Bilimler Dergisi Humanitas

III. Kitaplar

AKER, M. Şefik, *İstiklâl Harbinde 57. Tümen ve Aydın Milli Cidali*, C. I, Askeri
Matbaa, İstanbul 1937.

AKIN, Özcan Filiz, *Milli Mücadele'de Küçük Menderes Havzası 1919-1923*, Adnan
Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı,
Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Aydın 2009.

- AKŞİN, Sina, *İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele, C.1*, İstanbul 1992.
- ALTAY, Fahrettin, *10 yıl Savaş ve Sonrası*, I. Baskı, Eylem Yayınları, İstanbul, 2008.
- APAK, Rahmi, *Batı Cephesi Nasıl Kuruldu*, T.T.K. Yay, Ankara, 1946.
- ARIKAN, Zeki, *Mütareke ve İşgal Dönemi İzmir Basını (30 Ekim 1918 - 8 Eylül 1922)*, Ankara 1989.
- ARMAĞAN, Munis, *Bozmen deres'ten Bozdağlar'a Kuvayı Milliye*, Bilkar Bilge Karınca Matbaacılık, İzmir, 2005.
- ASLAN, Kadir, *Milli Mücadele'de Dörtyol*, Hatay 1991.
- AYDINEL, Sıtkı, *Güneybatı Anadolu'da Kuva-yı Milliye Harekatı*, Kültür Bakanlığı Yayını, Ankara 1993.
- BAHŞI, Muammer Lütfi Bahşı, *Ödemiş Cephesinde Atılan İlk Kurşun*, Ödemiş Halkevinin Topladığı Vesikalardan Hulasa Edilmiştir, Ödemiş Halkevi Yayını:1, Ödemiş 1947.
- BAŞARAN, Mehmet, *Tanzimattan Cumhuriyet'e Tire*, Dokuz Eylül Yayınları, İzmir 2000.
- BAYAR, Celal, *Ben de Yazdım*, C.6- C.7, Baha Matbaası, İstanbul 1967.
- BENGİSU, Kaya, *Koca Doktor Mustafa Bengisu*, BAB Yayınları:1, İzmir, 1993.
- BERBER, Engin, *Sancılı Yıllar, (İzmir 1918-1922) Mütareke ve Yunan İşgali Döneminde İzmir Sancağı*, Ayraç Yayınları, Ankara 1997.
- BÖKE, Pelin, *İzmir 1919-1922 Tanıklıklar*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1999.
- CEBESOY, Ali Fuat, *Milli Mücadele Hatıraları*, Vatan Neşriyatı, İstanbul 1953.
- COŞKUN, Alev, *En Uzun 15 Gün Ödemiş Direnişi, Kuva-yı Milliye'nin Kuruluşu*, İstanbul 1996.
- ÇAKMAK, Zafer, *İzmir ve Çevresinde Yunan İşgali ve Rum Mezalimi, 1919-1922*, Yeditepe Yayını, İstanbul 2007.
- ÇAMURDAN, Cevdet, *Kurtuluş Savaşında Doğu Kilikya Olayları*, Adana 1969.
- ÇETİNKAYA, Ali, *Ali Çetinkaya'nın Milli Mücadele Dönemi Hatıraları*, ATAM, Ankara, 1993.
- DURAL, Halil, *Ödemiş Tarihi*, Yay. Haz: Sabri Yetkin, Ödemiş Belediyesi Kültür Yayınları:1, Ödemiş 2004
- EDİZ, İsmail, *Diplomasi ve Savaş İngiliz Belgelerinde Batı Anadolu'da Yunan İşgali 1919-1922*, ATAM Yayını, Ankara 2015.

- ERDAL, Mustafa Erdal, *Anımsamalarla Eski Ödemiş Arz-ı Halleri*, Küçük Menderes Yayınları, Ödemiş, 2007
- ERDEM, Nilüfer, *Yunan Tarihçiliğinin Gözüyle Anadolu Harekatı (1919-1923)*, Derlem Yayınları, İstanbul 2010.
- GÖKÇEN, Salim, *Bozdağ'ın İşgali ve Ali Rıza Paşa Hükümetinin İstifası*, ATAM Yayını, Ankara 2003.
- GÜNEŞ, Günver, *Sosyal, Siyasal, Ekonomik ve Kültürel Açından Ödemiş Kenti 1908-1950*, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir 1997.
- HRİSOHOS, Tanas, *Yunan Süvarisi, Küçük Asya Türk İstiklal Harbi*, Batı Cephesi C. 2, I. Kısım s.94.
- İLGÜREL, Mücteba, *Milli Mücadelede Balıkesir Kongreleri*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, İstanbul 1999.
- İLKURŞUN, Ali Orhan, *Milli Mücadele'de Ege Bölgesi ve İlkurşun*, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Arşivi Yayınlanmamış Hatıralar, 93/27-284, s.27.
- KALYONCUOĞLU, Zeynep, *Anadolu'da Kuva-yı Milliye'nin Oluşumu*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilimdalı Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Bilimdalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2011.
- KARACEBE, Nizamettin, *Türk Ulusal Savaşının İlk Parçası*, İstanbul 1940
- KESKİN, Bekir, *Belgelerin Işığında Ödemiş Yazıları*, Küçük Menderes Yayınları, Ödemiş-İzmir, 2008.
- KOLTUK, Nuran, *Batı Anadolu'da Kuva-yı Milliye'nin Askeri ve Mali Kaynakları (Mayıs 1919- Kasım 1920)*, Kitabevi Yayını, İstanbul, 2015.
- MİLDANOĞLU, Zakarya, *İzmir Ermenileri*, Aras Yayınları, İstanbul 2017
- MİDİLLİLİ AHMED, *Türk İstiklal Harbinin Başında Milli Mücadele*, Ankara 1928.
- MİSAİLİDİS, Kostos, *Küçük Asya Seferi*, Çeviren: S. Karaoğlu, Gnkur HTD Yayınlanmamış Çeviri, 443 Daktilo sayfası s.233-243.
- MONDROS MÜTAREKESİ ve TATBİKATI, Genelkurmay Başkanlığı Harp Tarihi Yayınları, Ankara 1962.
- NİDER, Konstantin, *Küçük Asya Harekatı*, I. Devre 1919-1920 I. Kısım Çeviren: Lefter Ksontopulos Genel Kurmay HTD,
- ÖZDEMİR, Ali Ulvi, *Anılarda Batı Anadolu Kuva-yı Milliyesi*, Tarihçi Kitabevi, İstanbul, 2017.
- ÖZALP, Kazım, *Milli Mücadele 1919-1922*, C.1, TTK Yayını, Ankara 1998.

- TÜRK İSTİKLAL HARBİ, *Batı Cephesi*, C:2, Kısım:I, Genel Kurmay Başkanlığı, Ankara 1963.
- PARLAK, Türkmen, *İşgalden Kurtuluş'a, Yunan Ege'ye Nasıl Geldi*, İlk Günler, İzmir Sosyal Hizmetler Vakfı Kültür Yayınları, İzmir 1983.
- POLAT, Nazım H. Polat, *Müdafaa-i Millîye Cemiyeti*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1991.
- SARAL, Hulki, *Türk İstiklal Harbi IV, Güney Cephesi*, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1966.
- SARIHAN, Zeki, *Kurtuluş Savaşı Günlüğü*, C. 1, Türk Tarih Kurumu Yayını, Ankara, 1993.
- SELÇUK, İlhan, *Yüzbaşı Selahattin'nin Romanı*, Cilt 2, Gözlem Yayınevi, İstanbul, 1994.
- SELEK, Sabahattin, *Anadolu İhtilali*, Cem Yayınevi, 6. Basım, İstanbul, 1976.
- SELEK, Sabahattin, *Milli Mücadele*, C. 1, Örgün Yayınevi, İstanbul 1982.
- SELVİ, Haluk, *İzmir'in İşgali İle İlgili Protesto Telgrafları; İşgal Ve Protesto*, Değişim Yayınları, İstanbul 2007.
- SONYEL, Salahi R, *Kurtuluş Savaşı Günlerinde İngiliz İstihbarat Servisinin Türkiye'deki Eylemleri*, TTK Yayını, Ankara, 1995.
- SONYEL, Salahi. R. *İngiliz Gizli Belgelerinde Türk -Yunan İlişkileri 1821-1923*, Remzi Kitabevi, İstanbul 2011.
- ŞAHİNGÖZ, Mehmet, *İzmir, Maraş ve İstanbul'un İşgali Üzerine Yapılan Protesto ve Mitingler*, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 1986.
- TAÇALAN, Nurdoğan, *Ege'de Kurtuluş Savaşı Başlarken*, Milliyet Yayınları, İstanbul 1970.
- TANSEL, Selahattin, *Mondrostan Mudanyaya Kadar*, C.1 MEB Yayınları, İstanbul, 1991.
- TEKELİ, İlhan- İLKİN, Selim, *Ege'deki Sivil Direnişten Kurtuluş Savaşı'na Geçerken Uşak Heyet-i Merkeziyesi ve İbrahim (Tahtakılıç) Bey*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1989.
- TURAN, Mustafa, *Yunan Mezalimi (İzmir, Aydın, Manisa, Denizli 1919-1923)*, ATAM Yayını, Ankara 1999
- TÜRKGELDİ, Ali, *Mondros ve Mudanya Muharebelerinin Tarihi*, Ankara 1948.
- URAL, Selçuk, *Batı Anadolu'da Yunan İşgali ve Sonrası*, Güneş Vakfı Yayınları, Erzurum 2005.

- ÜNAL, Muhittin Ünal, *Miralay Bekir Sami Günsav'ın Kurtuluş Savaşı Anıları*, İstanbul, 1994.
- YALAZAN, Talat, *Türkiye'de Yunan Vahşet ve Soykırımı Girişimi (15 Mayıs 1919-9 Eylül 1922)*, C.1, ATASE Yayınları, Ankara, 1994.
- YAŞAR, Hakan, *II. Meşrutiyet'in İlanından Yunan İşgaline Batı Anadolu'da Eşkıyalık (1908-1919)*, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara, 2015.
- YAVUZ, Behiç Galip, *Ödemiş'in Tarihi*, Ödemiş, 1993.

IV. Makaleler

- AKIN, Özcan Filiz- GÜNEŞ Günver, "Ali Orhan İlkurşun ve Ödemiş Kuva-yı Milliyesi", *Kuva-yı Milliye'nin 90. Yılında İzmir ve Batı Anadolu*, II. Kitap, Yay. Haz: Oktay Gökdemir, BMS Matbaacılık, İzmir 2010, s.214-251.
- BAYTULLUOĞLU, Hamdi, "Milli Mücadele Başlıyor", *BTTD*, C.III, S.13, Ankara 1968
- ÇELİK, Kemal, Milli Mücadele'de İlkurşun ve Dört Yolun Düşman İşgalinden Kurtuluşu, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt: XIV, Sayı:41, Ankara 1998.
- GÜNEŞ, Günver, "Milli Mücadele'de Ödemiş", *Askeri Tarih Araştırmaları Dergisi*, Yıl:1, Sayı:1, Ankara 2003, s.95-117.
- İŞİK, Hüseyin, "Ödemiş Cephesinde Atılan İlkurşun", *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, Sayı:21, Eylül 1988, Ankara 1988.
- İLKURŞUN, Ali Orhan, "Haydin Efeler", *Ege Ekspres*, 13 Haziran 1958.
- SARISAMAN, Sadık, "Belgelerin Işığında Kuva-yı Milliye'nin Tanımı", *90. Yılında Milli Mücadele*, ATAM Yayını, Ankara 2011, s.27-37.
- TÜRKMEN, Zekeriya, "İzmir'in İşgali Üzerine İtilaf Hükümetlerine Çekilen Protesto Telgraflarından Bazıları" *Belgelerle Yunan Mezalimi*, Ankara 2000.
- YAŞAR, Hakan, "Mondros Mütarekesi'nden Yunan İşgaline Batı Anadolu'da Eşkıyalık ve Asayiş Sağlama Çabaları", *Uluslar arası Sosyal Bilimler Dergisi Humanitas*, Cilt: 4, Sayı:8, Tekirdağ 2016.